

Náchodské muzejní noviny

KRÁLOVÉHRADECKÝ
KRAJ

zima a jaro 2017
(zdarma)

Restaurování středověkého konvolutu rukopisů Kroniky trojanské, Kroniky o Štilfrídovi a Kroniky o Alexandru Velikém

V Regionálním muzeu v Náchodě se mezi nejstaršími dochovanými rukopisnými sbírkami nachází rukopis pod označením inv. č. RKPS-153 o rozměrech 420×235×45mm (po restaurování). Jedná se o soubor středověkých textů z 2. poloviny 15. století – Kroniku trojanskou, Kroniku o Štilfrídovi a Kroniku o životě a skutcích Alexandra Velikého. Restaurování probíhalo v době od února do srpna roku 2016 v rámci bakalářské práce na Fakultě restaurování UPa v Litomyšli.

Následující text přibližuje nejen restaurátorský zásah, ale pojednává také o zajímavostech skrytých za tímto rukopisem. První část se věnuje významu kronik v dobovém kontextu a historii jednotlivých, konkrétních literárních děl, jež jsou předmětem našeho zájmu. Dále je pozornost věnována vyvrácení některých omylů spojených s tímto rukopisem a uváděných v literatuře. Druhá část se zabývá samotným restaurátorským zásahem – popisem hlavních poškození a zásadních kroků užitých při restaurování. Článek si neklade ambice důkladně popisovat jednotlivé restaurátorské postupy (ty jsou ostatně zmíněny ve vypracované restaurátorské dokumentaci), nýbrž spíše upozornit na ty, jež jsou charakteristické pro celkový přístup k dílu při restaurování.

Historiografie kronikářů a analistů (letopisců) měla několik hlavních funkcí. Mezi nejdůležitější lze zařadit poučnou, zábavnou i utilitární, tedy sjednocující, funkci. V našem případě se jedná o konvolut celkem tří kronik – Kroniky trojanské, Kroniky o Štilfrídovi a Kroniky o Alexandrovi. Jeho označování názvem pouze první z kronik je proto nepřesné a zavádějící.

Trojanská kronika je staročeskou adaptací rytířského románu. Její předlohou je latinská próza „*Historia destructionis Troiae*“. Spis byl dokončen roku 1287 literátem a soudcem z okru-

hu dvora císaře Fridricha Barbarossy Guidem de Columnou jako parafráze francouzské veršované skladby Benoita de Sainte – Maure „*Roman de Troie*“. Český překlad byl zhotoven ve 2. polovině 14. století. Datace českého prvotisku je zastřena mnoha nejasnostmi, nicméně i přes ně ho lze řadit mezi raná vydání v národním jazyce.

Kronika o Štilfrídovi je dobrodružné vyprávění sestavené podle vzoru německých pověstí. Diptych spolu s Kronikou o Bruncvíkovi tvoří ideový základ pro český erb orlice se lvem. Skladba formuje ideál středověkého rytířství a reflektuje zřejmě také dobový obraz panovnického vývoje, neboť diptych se stal rovněž alegorickou oslavou prvních vládařů lucemburské dynastie.

Posledním spísem je Kronika o životě a skutcích Alexandra Velikého. Jedná se o český překlad latinské předlohy, opatřené v 10. století neapolským archiepiskopem Leem z původně řeckého originálu. Další překladové verze se dochovaly ve třech rozdílných a světybných celcích, které byly rozmanitě doplňovány a přepracovávány (*Historia de premis Alexandri Magni*). Popularita postavy Alexandra Velikého zřejmě pramenila ze známé veršované Alexandreidy z přelomu 13. a 14. století, jež později české prozaické dílo zastínila. V husitském období plnilo toto dílo funkci zábavnou. Prozaický text, který je provázán válečnickými příběhy, působil na husitské čtenáře aktuálně a agitačně.

Je třeba konstatovat, že tento rukopis není tak zdobný jako jeho ostatní analogie. Neobsahuje iluminace a nejspíše se nenacházely ani na listech, které schází. Opisy rukopisů ponejvíce vznikaly na objednávku šlechticů či jiných významných osob. Zde se však můžeme domnívat, že šlo o produkci „levnější“ a tudíž opis nemusel být zadán přímo šlechticem, ale mohlo se jednat o kopii pro veřejnou instituci (např. univerzitu).

Stalo se před 100 lety: Z Náchodských listů roku 1916

Rovněž v tomto čísle Muzejních novin přinášíme zajímavé zprávy z týdeníku Náchodské listy redaktora a vydavatele Františka Karla Zachovaly, které byly uveřejněny v podzimních a zimních měsících přesně před 100 lety, v třetím roce tzv. Velké války. Ze zajímavých zpráv a sdělení tentokrát vybíráme:

- Cibulačka platí – kopa za dva zlatý! To bejvalo! Dnes platíme za jedinou cibuličku pět krejcarů – za jedinou! Proto, že zelináři od božího jara nemusili na zahradu, že paprsky slunka podražily o 100%, že deštík májový placen byl zlatem – proto místo halěře musíme platit halěřů deset! Sám Pán Bůh ví, kde se vzalo na světě tolik troufalosti. Páté přikázání už je z desatera vyškrtuto.
- Jedna z atrakcí náchodských na Komenského třídě – jasnovidec – zmizela: nastoupil domobraneckou službu. Druhá – Škodova stodola – tam tropí ostudu dál. Ale také na ni dojde. Až Pánbůh dá a střecha s ní spadne!
- Mařinka vonná, hojně rostoucí v okolních lesích, stává se náhradou za vzácný dnes tabák, hlavně na venkově. V horské obci Borové naši strejcové vynalezli zvláštní směsici bylin, která v ulmačkách prý chutná, ale většina jich posílá ji do všech pekel: boli po ní břicha!
- Poděkování. Invalidní odbor v Náchodě děkuje vážené rodině pana Jakuba Picke v Náchodě za dar dvou umělých noh, pásu a dvou berlí pro místní invalidy.
- Zatykač byl vydán na Josefa Javůrku, narozeného r. 1874 v Záhornici, okres Nové Město n. Met., povoláním truhláře, zdržujícího se patrně ve Švýcarsku, pro neuposlechnutí mobilizačního rozkazu. Jeho jmenovec v lidové písni – kanonýr Javůrek – který u kanonu stál a pořád ládaval, byl patrně jiného ražení.
- Nehoda potkala Její Jasnost princeznu Alexandru ze Schaumburg-Lippe v minulých dnech při vyjíždě ze zámku náchodského do Ratibořic: mladý kůň, zapřažený v lehkém kočáru, se čehosi zavrkl, narazil na telegrafní tyč, kterou vyvrátil a Její Jasnost se svou společnicí a kočím ocitli se ve velkém nebezpečí. Na štěstí však odnesli všichni nehodu značným leknutím a pohmožděninami.
- Nalezená kostra. Při rozkopávce „Hrobků“ u centrály „Rakouských textilních závodů“ na Plovově nalezena byla v zemi kostra člověka, dle lékařského dobrozdání nejméně 100 let tam ležící. Pouze čelist byla dobře zachována. Ostatní kosti byly už valně setelé. Byla pochována na staroměstském hřbitově.
- Krádeže se množí. V noci na den 9. srpna ukradl kdosi z uzavřené zahrady p. MUDra. Jindř. Fischera prádlo v ceně 90 K a ze sousední zahrady vetešníka p. Petra nové kolo, na kterém jistě s lupem prádla hezky ujel. Praktik – jen co je pravda.

- Pamatujte na naše národní povinnosti! Nelze dosti často připomínat našim lidem, aby dbali svých povinností k národním našim institucím. Tolik tisíc českých lidí dlí na bojišti, zjednejte za ně náhradu za frontou a vypomozte svými zvýšenými příspěvky peněžními naší Ústřední matici školské, ná-

rodním jednotám i jiným pomoci potřebujícím spolkům! Kdo nepřispíval v letech minulých, otevři letos co nejštedřeji svoji ruku, a kdo už v letech minulých přispíval, přispěj letos dvojnásobnou měrou!

Aneta Doležalová,
Pavína Švandová

Ročník V. V Náchodě dne 17. listopadu 1916. Číslo 47.

NÁCHODSKÉ LISTY

Vychází každý pátek o 6 h. ranní.
Roční předplat. 8 K.
Jedn. čísla 16 h.

INSERTY
čítají se levně, jsou
vlastní látkou a se
předplatit u nás.
Základní cena
v Náchodě. Slatiny
inzerčním úřady.
Uplatění v řadě
u star. a h. hod. vol.

Městské divadlo v Náchodě.

F. Molnar-Halasa Sektová výborná
groteska

„PRÁVNÍ ZÁSTUPCE“
provedena bude Spolkem divadelních
ochotníků v Náchodě za pobosinské hry
SI. HEDY KLOKOTSKÉ,
oblíbeného předního člena činohry di-
vele Sčrůz. míst východočeských
Již v neděli 19. listopadu t. r.
Začátek přemě v 7 hodin večer.
konec o půl 10. hodině večer.

Nový román E. ZOLY
MAGDALENA FERATOVA.
Událostmi osudná tragédie v 5 aktech. I.
Bílá, 4 K. J. Koliba. Vít. K 5 90
Nakladatelství J. R. Vilímka v Praze.

Náchodský brán arcivévoda Karel František Josef
Jasenovský byl povolán do rakouské a vřelostně
— čim dostal nejvyšších hodností v armádě — vy-
jímaje polského maršálka, jehož zvolením jím arcivé-
voda Karel.

Prezidium Společnosti státního úřadu
dne 17. listopadu 1916. N. Wilson. Zpráva o roz-
hodnutí řízení v záležitosti s. Wilson
období 8.563.730 klan. Hagen 8.162.754.

Všude kumbarů sešlo! demokracie Dr. Müller,
který je členem vládního kabinetu, vypravuje o
— čim dostal nejvyšších hodností v armádě — vy-
jímaje polského maršálka, jehož zvolením jím arcivé-
voda Karel.

Občané ústředí pro svér posuzují lájz řada
Dr. Sieghard (vlast. jméno Sieger) usiluje o od-
něm vřelostně demokracie Karel František Josef
Jasenovský byl povolán do rakouské a vřelostně
— čim dostal nejvyšších hodností v armádě — vy-
jímaje polského maršálka, jehož zvolením jím arcivé-
voda Karel.

Končí sešití hrobových, který o zánem
procesu politickém Dr. Hrabka v soudu řady Kari-
vlastní látkou a se předplatit u nás.
Základní cena v Náchodě. Slatiny inzerčním úřady.
Uplatění v řadě u star. a h. hod. vol.

Zemědělský ústav v Náchodě
V ústředí při státním úřadu
příslušný ústav v Náchodě
příslušný ústav v Náchodě
příslušný ústav v Náchodě

Zemědělský ústav v Náchodě
V ústředí při státním úřadu
příslušný ústav v Náchodě
příslušný ústav v Náchodě
příslušný ústav v Náchodě

Zemědělský ústav v Náchodě
V ústředí při státním úřadu
příslušný ústav v Náchodě
příslušný ústav v Náchodě
příslušný ústav v Náchodě

V Německu chystají sáhnout, jistě má být do-
vedeno rozhodnutí velkých mocností o ústředí
vedoucí státní bez rozdílu lidské povinnosti.

**Pátá rakouská válečná
půjčka!**

Pátá rakouská válečná půjčka vyhlášena
bude k veřejnému upisování v pondělí 20. li-
stopadu. Všecky přípravy k ní jsou hotovy.
Ve finančních kruzích jeví se o ní tentokrát
zájem nadobytější a je rádo, aby správ-
ným požadavkům, zájem tento rozšířen byl do
všech vrstev lidových. Opětně naslyšely se nám
přičinlivost uplatit svůj lásku k vlasti a pří-
spěk ke konečnému vítězství tím, že státní po-
slyšením prostředky k rychlému ukončení
světové války! Do krajnosti občeti a udání
smyšlené národa nasazují venku v poli
činnosti svůj život v boj za vlast! Děkujeme
— čim dostal nejvyšších hodností v armádě — vy-
jímaje polského maršálka, jehož zvolením jím arcivé-
voda Karel.

Proto i ti, kteří zůstali doma, nechtějí přis-
pět ke svému vítězství! Nechtějí slávu vítězství
— čim dostal nejvyšších hodností v armádě — vy-
jímaje polského maršálka, jehož zvolením jím arcivé-
voda Karel.

Zájem veřejnosti v Náchodě jako nej-
vyšší komandní, lidový peněžní ústav náleho
okresu, podá ochotně každému vyřízení o-
hledně této válečné půjčky, poskytne svým
spisovatelům nejvyšší příslušnost odměn z ú-
psaných obnosů a vyplácí každý obnos, ovšem
jedním na úpisu a ni učiněním!

Souhlasněm velkých ústředí na isto
válečné půjčky v náchodské společnosti, do-
činnosti bude, že vytkne nejvíce účinnosti ústředí
náleho okresu což vřelostně a postupu ostat-
ních okresů jeví velmi ládkočno!

Náš horský okres za III. válečnou půjčku
upsal přes šest miliónů korun — na IV. půjč-
ku takmít sedm miliónů — je proto jasno, že
i pátá výzva naše oklam. U všech lidí dobré
věře!

TURBINA
Třílístková turbína K. M. ČAPKA, rekonstruována
„Národních Listů“
náhledem Fr. BOROVÉHO v Praze
— **VIŠEJ PRÁVĚ II. a III. DÍL.** —
Nechtejte si předstívat v knihovně!

Jednotou k obraně!

Známe usazené svazu křesť. sociálních
a německo-národních poslanců a usazených
německých státní ředí o vytvoření hoháčských
půjčky v říšské řady vřelostně celou naši
religiozní a v demokracii náku praktičtější
politických stran ovčely se důležitě všech
posouštěním síl. Vedoucí náš orgán „Národní
Listy“ přinesl vřelostně apel ke všem českým li-
dem v neděli 12. listopadu — den před tím
ovčely se občasně uplatit „Venkov“ a staro-
česká „Národní Politika“ a z. postanečtější
klučů deli slovo již národní sociálně. Je jasno,
že i zbývající české katolíci, radikálové a so-
ciální demokracie pochopí vřelostně situace —
a že tak v čas společným řadím bude odvě-

Vychází každý pátek o 6 h. ranní.
Roční předplat. 8 K.
Jedn. čísla 16 h.

INSERTY
čítají se levně, jsou
vlastní látkou a se
předplatit u nás.
Základní cena
v Náchodě. Slatiny
inzerčním úřady.
Uplatění v řadě
u star. a h. hod. vol.

— Náš
vojáci v německém vojny roznesl slávu svou
celým světem a sít stěti ruk na všech světo-
vých stranách ruku v ruce mají celistvo a
nedotknutelnost monarchie. Ten poměr pře-
jeme si ze země i v zámečí — za frontou!
Proto se proti těm experimentům pánem ná-
mecko-národním svazu obracíme! Důležitě
— panství jsouce všeobecně situace — ale
se vši rozhodností! A Dr. M. Köber, který
při svém vstupu na křeslo předsedy ministrů-
stva ujal všelky národy Rakouska spraved-
nost, zřítelne jsi ve slově!

Požadavky učitelstva.

Jaco známé a na valně hromadě delogů
Zemské jednoty ústředí. Spolu jednot uč. v kř. Č.
Československa byla dne 2. listopadu za člání
zástapců ze všech českých okresů byly stano-
veny následovně:

1. Aby obnovena zákona z r. 1915 ukatob-
činná a uspokojena byla činnost 1. ledna 1917;
2. aby se učitelstva kř. Československa
druhobního přidavku, jenž by se rovnal přidavku,
státního úřednického;
3. aby tohoto druhobního přidavku, rovněž
i půlnoho přidavku zřítelne dostalo se velké-
řím učitelstva penzionovanému, jakož i vdo-
vám a sirotkám.

Učitelstvo kř. Československa ke všem
spřavedlivým a uznáním lidem v zem i říši,
aby mu v lom přípěch svou pomoci, poskytl
s pomoci ten nelze již naprosto odložiti.

Shromáždění zástupců učitelstva dále
prohlásilo, že se z učitelstvem jako posud na-
dále jenemí neměti! Právem!

Okresní školní rada v místní školní řady
a řada okresních zastupitelstev už tyto po-
žadavky vydátně podepřely!

Řemeslnictvo po válce.

(Z kruhů živnostenských.)

V Hoře Kutné, 15. listopadu 1916.

Narukováním volně žijící samostatných
řemeslníků a živnostníků byla výroba v jejich
dlných povinností občezna, částečně za so-
dostatečného odborného dozoru jen živost
v mnohých případech byly dlny válečné usaz-
veny. Válečným svícem utrpěly tedy živostní
vojevůdce povinností nastupující řemeslníci
dlnoběžně úřady. Tlak válečný stihl však znač-
nou měrou i ostatní živost, jak ani jinak nelze
možno. Některý obor trpí více, jiný méně,

Restaurování rukopisu Kroniky trojánské - pokračování

V tomto rukopisu se vyskytuje mnoho marginálií – poznámek k textu, objasňujících jeho obsah. Jde o rukopisné přípisky několika odlišných osob z různých dob. Nejstarší je z roku 1622. Jediný záznam o dataci vzniku rukopisu se nachází na konci Kroniky trojánské, kde je zaznamenán letopočet 1487 a také podpis jednoho marginalisty z 19. století – Josefa Myslimíra Ludvíka, katolického kněze a náchodského historika. Na několika stranách se objevuje poněkud volnější projev osoby, které se dostal rukopis do rukou. Nacházíme zde například i opakující se text „mein gott“ a pokus o nakreslení ukazující ruky. Tento projev nám může připomínat čmáraní kresbiček do učebnic, což by rovněž mohlo nasvědčovat tomu, že rukopis byl více přístupný veřejnosti.

Poškození rukopisu

Objekt se dochoval v torzální podobě značně poškozeného knižního bloku a jeho stav nám nedovoloval přesně popsat jeho původní vzhled. Celý blok byl velmi znečištěn prachovým depozitem. Kromě poškození ohněm v celém bloku také nalézáme trhliny a příznačné ztráty způsobené hlodavci. Dále jsou na listech skvrny po plísni a hnojivu. Některé listy jsou při okrajích přehýbány i potrhány. Některé defekty papíru, jako například ohnuté a špatně zakončené rohy, zjevně pocházejí z jeho původního výrobního procesu. Celý blok utrpěl u jednotlivých listů mnoho ztrát papírové podložky. Kronika trojánská začíná až u šesté složky, hned na začátku tedy například schází okolo 120 stran textu.

Hlavní text byl psán železozalovým inkoustem, který byl na některých listech rozpíjiv již vlivem působení vody v minulosti (může být způsobeno hašením rukopisu po zasažení ohněm). Dále se zde nachází křehké stékanice, zbytky vosku a černého poprašku, zřejmě sazí, taktéž v oblasti znečištění hnojivem je text méně čitelný. Většina textu je však v poměrně dobrém stavu. Největší poškození vzniká vlivem většího množství pojiva, kdy mechanickým otěrem může docházet k uvolňování mikročástic inkoustu. Vlivem vysokého množství (pravděpodobně vaječného) pojiva jsou popraskána barevná písma a zvýraznění.

Detailní pohled na ohrořené listy

Poškození ohněm

Rukopis byl v havarijním stavu. Jak již bylo zmíněno, jeho hlavním poškozením je ohoření. Dosud v literatuře zmiňované poškození při náchodském požáru však není příliš pravděpodobné, neboť při seřazování listů bylo zjištěno, že některé byly zpřeházené a otočené. Z tohoto lze usuzovat, že v době ohoření musel být rukopis již rozvázaný nebo ve stavu, kdy byly první a poslední složky uvolněné.

Rukopis je ohrořelý ze hřbetní strany a horní ořízky. Míra ohoření a zkrhlý papír při okrajích by mohly nasvědčovat tomu, že blok nemusel být poškozen prudkým ohněm, nýbrž postupným doutnáním dovnitř bloku. Ohoření rukopisu při nějakém požáru tedy lze připustit, ale nemůžeme zcela vyloučit ani jiné teze. Rukopis mohl být poškozen ohněm například od svíce, či jiných běžných zdrojů světla, které byly často příčinou poškození i zkazy mnohých spisů kdekoli jinde.

Většina článků věnovaných našemu rukopisu uvádí, že byl poškozen při požáru 17. 5. 1663. Prameny zaznamenávají, že šlo o nejničivější požár ve městě od roku 1442. Rozšířil se tehdy z měšťanského domu, zachvátil a poškodil polovinu města. Tento fakt není však nijak ověřen a teze, která pramení pouze z logiky příčiny a následku, budí mnoho pochybností. Předně není známo, kdy se rukopis dostal do Náchoda a jestli se zde před požárem

vůbec nacházel! Rovněž nejsou známy žádné jiné ohořelé spisy z fondu muzejní knihovny, které by mohly vést k domněnce, že archiválie někdo v osudové chvíli zachraňoval. Naopak máme doloženo, že archiválie jako matriky atp. byly nenávratně zničeny a musely být posléze rekonstruovány pomocí výpovědí pamětníků.

Jednotlivé listy jsou z velké míry poškozeny nečistotou, která se při bližším zkoumání a testech chemicko-technologickou analýzou jeví jako zemina s hnojivem. Ve skvrnách byl identifikován výskyt bílých krystalů, jež byly difrakční analýzou identifikovány jako krystaly newberyitu ($MgHPO_4 \cdot 3H_2O$). Tato sloučenina se v přírodě vyskytuje v tzv. guánu, což je mineralizovaný ptáčí nebo netopýří trus. Jako hnojivo bylo guáno používáno již v dávných dobách jhoamerickými indiány, pro Evropu jej objevil v roce 1804 cestovatel Alexander Humboldt. Později tuto surovinu nahradil levnější technický superfosfát.

V roce 1842 se s guánem poprvé seznámili i zemědělci v českých zemích, kam ho dovážela pražská Hospodářská společnost. Mohla si jej dovolit jen bohatá panská hospodářství. Pokud tedy skvrny pochází z této doby, může to svědčit o vlastnictví rukopisu bohatším šlechticem ještě před založením náchodského muzea (1879). Datum jeho získání muzeem není v knize přírůstků uvedeno, s jistotou pouze víme, že jej muselo získat nejpozději v roce 1934.

Restaurování rukopisu

Listy rukopisu byly nejprve fotograficky zdokumentovány ve stavu před restaurováním. Poté započal technologický průzkum, kdy bylo vzhledem k jednotlivým typům poškození rukopisu postupně odebráno celkem 19 různých vzorků, jež sloužily například k identifikaci vlákninového složení papíru a textilu, identifikaci pigmentů a organických látek, ale i identifikaci plísní. Dále byly v rámci průzkumu objektu provedeny zkoušky rozpíjivosti záznamových prostředků a změřeno pH papírové podložky. Následně proběhlo tzv. suché čištění za pomoci štětců a gum Wallmaster a Milan.

Dalším zásadním poškozením rukopisu byly již zmíněné tmavé skvrny, které byly během restaurování podrobně chemicky analyzovány. Z průzkumu, jak již víme, vyplynulo, že jde s největší pravděpodobností o skvrny zapříčiněnou působením zeminy s hnojivem. Vzhledem k tomu, že jde o historicky dlouhodobě používané přírodní hnojivo, je obtížné určit, kdy byl rukopis touto látkou poškozen. Nicméně tento typ poškození určil zásadní restaurátorský zákrok. Ačkoli pH vykazovalo téměř ideální hodnoty, bylo rozhodnuto o mokřém procesu koupání jednotlivých listů v teplé vodě. Vzhledem k zesvětlení marginálií při zkoušce čištění byly spolu se záznamovými prostředky rozpíjivými vodou před samotným procesem fixovány cyklohexanem.

Při stanovení koncepce doplňování listů, kompletace a vazby složek hrála důležitou roli prezentace díla v jeho historické autenticitě. Výběr metody doplňování jednotlivých listů byl pro restaurování rukopisu vzhledem k typu poškození zcela klíčovou otázkou. Zvažováno bylo několik možných variant doplňování ztrát papírové podložky běžně používaných v restaurátorské praxi. Dolévání papírovou suspenzí bylo vyloučeno především kvůli rozdílnému pnutí papíru v místech poškození a značnému přesahu doplněk přes originální papírovou podložku dolévané strany. Doplněk by pak přesahoval částečně přes psaný text a snižoval jeho viditelnost hlavně

Průběh šití knižního bloku

při okrajích originálu a dále by z jedné strany zmizel viditelný ohořelý okraj rukopisu. Právě ohořelá ztráta je důležitá pro autenticitu díla v čase. Proto bylo třeba zvolit metodu, která by tyto požadavky plně respektovala. Metoda dříve používaná tzv. laminace za studena, kdy je používána folie japonského papíru s adhezivní vrstvou na jedné straně, celkové restaurátorské koncepci v tomto případě vyhovovala nejlépe. Pro doplnění listů byla tedy volena metoda laminace adhezivními skeletizačními foliemi, které ponechají na jednotlivých listech oboustranně viditelný ohořelý okraj. Chybějící dvoulisty v bloku pak byly doplněny kašírováním japonského papíru.

Po doplnění a ořezání dvoulistů byly listy kompletovány, poskládány do složek a následně byl celý blok sešit. Vzhledem k tomu, že pořadí listů v uloženém rukopise nebylo správné, bylo ještě předtím nutné je znovu seřadit dedukcí dle originální podoby textu. Současně byly z důvodu digitalizace dvoulisty jednotlivě oboustranně zfoceny.

Vzhledem k celkové koncepci restaurování objektu bylo zapotřebí vytvořit novou vazbu, jež by svými vlastnostmi v případě potřeby umožnila opětovnou dekonzervaci (rozložení rukopisu na jednotlivé složky). Těmto podmínkám nejlépe vyhovovala tzv. konzervační vazba. S drobnými změnami byla zvolena měkká pergamenová vazba dle Ch. Clarksona. Mezi předsádku a pergamenovou obálku byla vložena Box Board lepenka. Vazy, na něž je blok ušit, procházejí otvory vytvořenými v pergamentu, lepenice a vnějším listu předsádky. Snadná dekonzervace je umožněna jejich pouhým provléčením.

Stav rukopisu před restaurováním

BcA. Kateřina Mrovčová Samková,
studentka Fakulty restaurování
Univerzity Pardubice

Stav rukopisu po restaurování

Obyčejná lahev s neobyčejným příběhem

Ve sbírkách Regionálního muzea v Náchodě se nachází zajímavá keramická lahev s nápisem Selter, Herzogthum Nassau. Láhev na vodu ze Selteru, kdysi uzavřená korkem, je stará více než 150 let. Dodnes je na ní jasně viditelné razítko svědčící o jejím původu, nechybí ani číslo popisné domu hrnčáře, který ji vyrobil. V době největší slávy se tyto hliněné lahve plněné vodou známou jako Aqua di Seltz, L'eau de Seltz či Seltzer Wasser zasílaly do celé Evropy, za oceán do Spojených států a dokonce i do rozličných asijských regionů. Zatímco selterská minerální voda dnes již moc známa není, lahve sloužící jako nádoby k její přepravě se stále ještě nalézají na půdách starých domů, nacházejí na stavebách či nabízejí k prodeji na bleších trzích.

Hessenské městečko Niederselters bylo známé již kolem roku 772, kdy bylo poprvé zmíněno pod názvem „Saltrissa“. Název se vyvinul zřejmě z latinského „aqua saltare“. Římané jím označovali místa, kde na povrch vyvěraly bubliny minerálních vod. Vodu pro její léčivé účinky zpočátku užívali jen místní obyvatelé. Teprve později si jejich vlastností všiml wormský lékař Jakob Theodor známý jako Tabernaemontanus, jenž léčebné vlastnosti pramenů „Sauerborn“ popsal ve svých pracích. Díky tomu se o vodu začali zajímat různí cestovatelé, distributoři a lékaři. Prameny u Niederselters měly pomáhat při závratích a melancholii, při onemocnění jater, plic a ledvin a „násobit mužské semeno“.

První vědecky přesné analýzy minerální vody podal roku 1863 profesor doktor Carl Remigius Fresenius, který ji charakterizoval jako „významnou léčivou vodu proti onemocnění plic, dýchacích cest a žaludku“. Po chemické stránce je voda velmi solná a nakyslá, s vysokým přírodním obsahem hydrogenuhličitanu sodného nebo oxidu uhličitého, přibližně 250 mg/l. Avšak i přes mírně slané kyselou chuť se pít této vody stalo brzy velmi populární a obyvatelé z jejího vývozu začali záhy profitovat. Voda byla postupně plněna do hliněných lahví, které se vyráběly v blízkém Kannenbäckerlandu, a vyvážena jak do blízkého okolí, tak i míst velmi vzdálených. Balená voda v hnědých hliněných nádobách putovala z malého knížectví ve velkém množství do Paříže, Londýna, St. Petěrburku a New Yorku. Díky obchodním zastoupením se dařilo vodu vyvážet mimo jiné také do Skandinávie, Afriky nebo Batávie, nyníější Jakarty.

Nejednalo se však o vůbec levný nápoj. Celý džbán stál koncem 18. století devět krejcarů (více než si za jeden den práce vydělal nádeník). Pokud byla voda dopravována do vzdálenějších míst, narůstala její cena s délkou dopravy. Například v Londýně v roce 1785 stál jeden džbán už 33 krejcarů a jeden obchodník z Florencie, který si zakoupil roku 1786 téměř 600 džbánů minerálky, za ni zaplatil 698 zlatých. I přes svou vysokou cenu se mezi léty

Nakonec byl pro restaurování objekt vytvořen ochranný obal (tzv. phase-box, z alkalické lepenky Box Board, s chlopněmi).

Závěrem můžeme říci, že během restaurování vyvstalo několik drobných indicií, které mohou přispět k objasnění historických souvislostí rukopisu. Některé z těchto hypotéz bylo nutno při restaurátorské analýze historického a chemicko-technologického průzkumu vyvrátit. Některé teze byly částečně objasněny, jiné na definitivní verdikt teprve čekají a mohou se tak stát vhodným tématem pro další výzkum příslušných vědních oborů. Alegorickým epitafem poškození našeho díla budiž věta z třinácté knihy Kroniky trojanské: „A tak z malé jiskry co mnoho tisícův srdcí se zapálilo a konečně jakožto ohněm litým vzplanulo!“ Ironií osudu právě tento list v ohořelém rukopise schází.

1700 až 1875 stala voda z Nassau nejdůležitějším a nejprodávanějším artiklem svého druhu v Evropě. Zatímco v roce 1850 činila její roční produkce asi tři milióny lahví, v roce 1866 již čtyři milióny a roku 1870 zhruba pět miliónů. Není proto divu, že již v polovině 18. století dosahoval roční příjem z jejího prodeje výše 50.000 říšských tolarů a v roce 1866 si Nassavské knížectví přišlo na čistý zisk asi 150 tisíc zlatých. Pro srovnání: okázalý dům tehdy stál kolem 4000 zlatých.

Své prominentní postavení v obchodu s minerální vodou začali Nassavští postupně ztrácet koncem 19. století, kdy už Niederselters nebyl jediným dodavatelem, který balenou minerální vodu s úspěchem vyvážel. Navíc konkurenti přecházeli k plnění vody do skleněných lahví, kterých průmysl mohl produkovat více, rychleji a hlavně levněji. Krom toho skleněné lahve byly hygieničtější. Přesto v Niederselters zůstali u tradičního výrobce v Kannenbäckerlandu. Vše se změnilo až tehdy, když si zdejší studny v roce 1894 pronajal Friedrich Siemens, jenž začal plnit vodu rovněž do skleněných lahví. Změna však přišla už příliš pozdě a po první světové válce byla zdejší voda téměř neznámá.

Někdejší zašlou slávu této minerálky se teprve v roce 1950 pokusila obnovit nápojová společnost Lehnig z Eschwege, jež s úspěchem dodávala vodu s logem „Getränke Heimdienst“ milionu německých domácností. Začátek „nového konce“ nastal roku 1970, kdy byla stáčírna poprvé prodána. K dalšímu prodeji došlo o sedm let později. Přesto fungovala ještě více jak dvě desetiletí, než byla roku 1999 z ekonomických důvodů zcela uzavřena. V roce 2001 získala obec Selters finanční prostředky a nechala celý komplex obnovit. Uplýnulo dlouhých deset let, než byla rekonstrukce dokončena. Dnes mohou návštěvníci opět proslulou léčivou vodu ochutnat a o její historii se dozvědět v malém muzeu.

Richard Švanda

Pátrání po nejstarším vyobrazení Hronova

Počátky samotného Hronova souvisejí s kolonizační činností pana Hrona z Náchoda z rodu Načeraticů, držitele náchodského panství (1241 – 89) a rovněž významného rádce a diplomata krále Václava I. Na obranu severní hranice svého rozsáhlého majetku Hron založil někdy po roce 1241 na pravém břehu Metuje vodní tvrz. Na jejím protějším břehu vznikla vesnice Hronov, pojmenovaná po svém zakladateli, která se stala základem tržní osady – později městečka.

Hronovské náměstí kolem roku 1868 (pohled do Jiráskovy ulice)

Mnoho lidí dnes zajímá, jak se měnil vzhled měst či obcí, v nichž žijí oni sami, nebo žili jejich předkové. Zajímavé doklady k této problematice můžeme např. nalézt i v archivu náchodského muzea, který skrývá spoustu zajímavých materiálů a dokumentů. Mimo jiné se zde nachází dobová pohlednice z roku 1868 s nejstarším vyobrazením středu města, jehož součástí jsou někteří z obyvatel (viz obrázek), či s ním totožnou fotografií. Ovšem nejstarší dochovaný ucelený pohled na Hronov zachytil na divadelní oponě z roku 1847, kterou je možné spatřit v expozici Jiráskova muzea v Hronově, svou dovednou rukou zakladatel místního ochetnického divadla, hronovský rodák, Antonín Knahl.

Podaří se někomu z řad našich čtenářů vypátrat starší vyobrazení města a doplnit tak mezery v historii?

Alina Petričenko

Pražská kamenina ve sbírkách muzea

Již od nepaměti člověk vyráběl předměty z těch nejdostupnějších materiálů, kterými byla kromě kamene a dřeva i prakticky všude přítomná hlína. V průběhu času zjistil, že na kvalitu výsledné keramiky má vliv především složení směsi, z níž se vyrobí, technologie výroby a kvalita výpalu. Keramika se sice většinou snadno rozbíjí, ale její střepy na rozdíl od jiných materiálů jinak příliš nepodléhají zkáze a přečkají celá tisíciletí. Díky tomu jsou keramické střepy prakticky nejčastějším archeologickým nálezem. Výhodou rovněž je, že tvary a výzdoba keramických nádob vždy velmi snadno podléhaly módě, a proto archeolog, pokud má před sebou chronologicky podstatné fragmenty keramiky, při patřičné znalosti vývoje jednotlivých archeologických kultur většinou

nená problém nález s dostatečným množstvím keramických úlomků datovat. Sbírký keramického materiálu v muzeích jsou tak nejen logickým vyústěním dlouhých desetiletých archeologických výzkumů, etnografických a historických sběrů, představují však i nepostradatelný studijní materiál a v neposlední řadě jsou rovněž zajímavými výstavními předměty dokumentujícími každodenní život v minulosti.

V tomto kontextu tedy zřejmě nikoho nepřekvapí, že sbírka Regionálního muzea v Náchodě obsahuje mimo jiné širokou škálu keramiky od tisíce let starých fragmentů pravěkých neolitických nádob po okrasný a užitný porcelán z druhé poloviny 20. století. Ta část keramiky, která je tradičně nazývána až

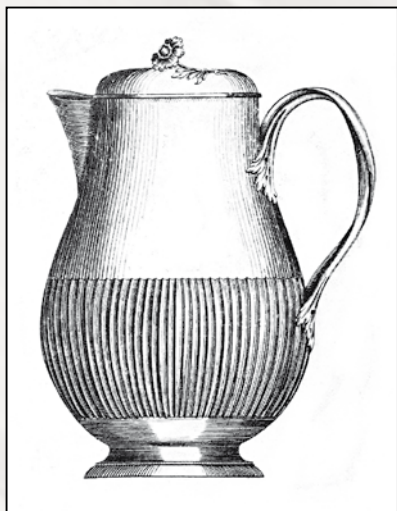
kameninou, má hutný a slinutý střep, kdy materiál je spečený tak dobře, že je jen málo pórovitý a minimálně nasáklý a spolu s tenkou vrstvou glazury tak tvoří nádoby, jež jsou tvrdé a nepropustné. Tvrdá kamenina má většinou šedý až hnědý střep a v Evropě je původně spjata především s Německem, odkud byla exportována po celém starém kontinentu již od středověku.

Jaká kamenina je tradičně rovněž označována tvrdá, jemná, tenkostěnná, bělavá pórovitá keramika s transparentní glazurou, která po stránce technologické i vzhledové má již velmi blízko k porcelánu. Vyrábí se z dokonale čistých masných a tvárných jílu a mísí se s rozemletým křemenem a živcem, případně i kaolínem. Výrobky jsou vytvářeny nejen na hrnčířském kruhu, ale také vtačováním a litím do forem. Po vypálení mají bělavou barvu a nemusí být tedy kryty neprůhlednou glazurou.

Poprvé se s ní setkáváme v Anglii v polovině 18. století, kde její výroba navazuje na bohatou místní tradici tvrdé kameniny i měkkých materiálů. Jedním z průkopníků spojených s touto fází vývoje je anglický průmyslník Josiah Wedgwood (1730-1795), proslulý jako inovátor vytvořivší po výrobní, technické, obchodní a organizační stránce dokonalý podnik, který přetrval až do dnešních dnů. Tento bojovník proti otroctví – a mimochodem dědeček Charlese Darwina – byl intenzivně napodobován již ve své době. Tvary a výzdoba Wedgwoodovy kameniny se staly inspirací pro kontinentální produkci hluboko do 19. století a stejně tak inspirativní byl také jeho způsob vedení podniku. Wedgwoodovy a další obdobné závody se v Anglii staly symboly průmyslové revoluce a úspěšné tvary jejich především užitkového stolního nádobí zase významnými projevy klasicismu, po roce 1800 ve střední Evropě empiru a posléze biedermeieru.

Anglická kamenina oproti porcelánu, jež se po dlouhou dobu držel barokního a rokokového tvarosloví, tak nesla od 2. poloviny 18. století značný punc modernosti. V tomto období se také výrazně proměnil životní styl, kdy k bontonu městské společnosti patřilo po vzoru šlechtických vzorů rovněž slavnostní prostírání stolu, byť ne na stříbře a porcelánu, ale alespoň na levnější a v mnoha směrech srovnatelné kamenině. Brzy se však kameninové servisy staly nejen reprezentativním doplňkem domácnosti, nýbrž jednotlivé kusy takového nádobí běžnými v domácnostech nejširších vrstev obyvatelstva. Zásahu na tom mělo jak intenzivní zaplavování trhu anglickým a později německým zbožím, tak místní produkce tolik módní kameninu napodobující.

V Čechách se s nejstarší továrnou na jemnou kameninu setkáváme v roce 1791 v Praze. Založena byla čtyřmi pražskými měšťany Janem Václavem, Karlem Kunerlem, Josefem Langem a Emanuele Hüblem. Ti se rozhodli napodobovat anglickou Wedgwoodovu kameninu a kameninu z Leedsu v hrabství Yorkshire, které bylo místem s největší koncentrací její produkce. Výrazným pomocníkem nejen pro zmíněné pražské podnikatele byly i tištěné vzorníky, jako například ten, který v Leedsu v roce 1783 vydala firma Hartley, Green a Company. Zakladatelé pražského závodu však přípravu nepodcenili a za účelem získání patřičných technologických a ekonomických zkušeností navštívili celkem

Konvička firmy Leeds Pottery, 1783

22 prosperujících zahraničních manufaktur, především v Durynsku. Právě ze zahraničí – hlavně z oblasti bavorského Ansbachu, pocházeli také první odborní pracovníci pražské manufaktury.

Pražští společníci pro výrobní účely zakoupili na rohu dnešní ulice Na Florenci a Havlíčkovy dům zvaný „U Slepého zemana“; vlastní výrobu zahájili zřejmě až v roce 1793. Během roku 1795 se podařilo vyrobit zboží za 16 650 zlatých a 25 krejcarů (pro srovnání dodejme, že obyčejný talíř stál 10 krejcarů a konvice 15) a do konce téhož roku zbývala na skladě již jen asi třetina výrobků. Pokud jsme uvedli, že první pracovníci velkou měrou pocházeli ze zahraničí, tak to neplatilo o malířích kameniny, kteří byli domácího původu a při malbě navazovali především na zkušenosti získané při malování skla v severních Čechách.

Továrna usilovala o získání státního privilegia na výrobu kameniny s cílem zajistit si státní podporu a úlevy, ale Vídeň neměla zájem o vytváření konkurence vídeňské porcelánové manufaktuře, a tak s opakovanou žádostí uspěla až 15. listopadu 1796. Následujícího roku přišla katastrofa v podobě požáru, kdy ji před úpadkem zachránila finanční pomoc bankéře Ballabene. Již v roce 1798 se podniku znovu daří a své zboží exportuje do Německa, Maďarska,

Trojnožka

Konvička na čaj pravděpodobně z pražské manufaktury

Polska, Vídeň i jinam. O rok později z vedení podniku odstupují Karel a Jan Václav Kunerlovi, na jejich postech je vystřídali Karel Lenhart a Karel hrabě Clam-Martinitz. Od ledna 1800 byla továrna zapsána v obchodním rejstříku pod názvem „Hübel und Co.“ a zaměstnávala 120 pracovníků. V roce 1804 převzal podnik sám Clam-Martinitz, jež jej v roce 1810 prodal bývalému společníkovi Josefu Emanuelu Hübelovi. Za Hüblu podnik upadá, jistě i vlivem sílící domácí konkurence, a z bývalé prosperující továrny fakticky zbyla jen pouhá dílna, v roce 1818 zaměstnávající jen čtyři dělníky, dva učně a tři pomocné dělníky. V roce 1825 Emanuel Hübel umírá a podniku se ujímá jeho syn Jan Januáriu. Po jeho smrti v roce 1834 se dějiny této pražské továrny na výrobu jemné kameniny prakticky uzavírají. Krátkou dobu ještě přežívá pod vedením dosavadního firemního účetního Jana Orla, ale ten ji po roce předává Martinu Saumerovi a Karlu Wolfovi. V jejich držení zůstala jen pár měsíců; poté podnik převzal Karel Ludvík Krieger, jež svou orientaci zaměřil na porcelán, a tak zde výroba jemné kameniny definitivně skončila.

Ve sbírkách muzea jsme prozatím určili dvě desítky kusů kameniny, jež můžeme spojit právě s pražskou manufakturou, a to od jejího počátku před rokem 1800 až po období, kdy Hübel získal po roce 1810 podnik podruhé. Nalezeme zde trojnožku, stolní soubor na olej, ocet, sůl a koření a čajovou konvičku (vše z období před rokem 1800). Dále se ve sbírce nacházejí talíře – nejčastěji s perličkovým vlysem, terina na polévku, avšak nejvíce zastoupeným předmětem jsou různé konvičky.

Naprostá většina exponátů této sbírky není zdobena malbou. Jsou zde však dva kusy konviček s kobaltovým malováním, kde je užít geometrický ornament z obloučků a teček a pak dvě konvičky zdobené primitivním dekorem květin. U pražské kameniny z našich sbírek je ale především zajímavá reliéfní výzdoba. Jedná se o ucha spojená ze dvou pásek s reliéfním dekorem, zdobení drobným perloučkem a plastické knoflíky z víček a poklopů z květů, kde je právě inspirace kameninou z anglického Leedsu nejzřetelnější. Výrobky jsou značeny vtačovými kolky, nejvíce se značkami Prager, Prag a HIP (Hübel in Prag). Dále mezi našimi sbírkami nacházíme i kameninu bez značky, kdy je těžké ji spojit s konkrétní továrnou, neboť jednotlivé výrobky jsou odvozeny od anglických vzorů (být často s určitou redukcí). Situaci navíc ještě ztěžuje fakt, že továrny si navzájem zboží a dekory na něm kopírovaly. Jistou indicií k určení původu může být bělejší povrch pražské kameniny vyráběné po roce 1800, na rozdíl od žlutavé barvy, jež je pro jemnou kameninu typická, a dále lze původ stanovit také podle drobných tvarových a především ornamentálních rozdílů.

Bohužel ne všechny předměty naší sbírky jsou kompletní a nepoškozené. Mezi jejich nejtypičtější

Pro srovnání: cukřenka z týnecké manufaktury

„neduhy“ patří chybějící víčka, poškozená ucha, olámané okraje, ale samozřejmě také škrábance, praskliny a četné oúky. I přes tyto nedostatky se však spolu s kameninou z dalších soudobých továren v Týnci nad Sázavou, Dalovicích, Staré Roli i dalších jednoznačně jedná o nádherné doklady dějin každodennosti z přelomu 18. a 19. století, jež patří k cenným exponátům ze sbírek našeho muzea.

Petr Landr

Konvice

Z naší muzejní sbírky – textilní výroba

„Kde jsou ty časy, kdy tady v Padolí všechno přádl: báby, vdané ženy, dívky, starci i pacholci po práci, ba i kantor i farář a po vsích i v městečku, v chaloupkách, a často i ve státcích hrčely a rachotily tkalcovské stavy, až se stavení otrásala.“

Slova výše citovaného klasika Aloise Jiráska nám připomínají, že textilní výroba k náhodskému regionu neodmyslitelně patřila. Město Náchod lze od konce 19. století nazývat městem textilu, od roku 1874 je datována oficiálně první ryze náhodská firma zabývající se textílem, v roce 1880 sem z Jindřichova Hradce přesídlila odborná škola tkalcovská. Dnes téměř osiřelé komplexy velkých textílek či jejich torz a jména Mautner nebo Bartoň nám také ještě lezacos říkají a připomínají. Proto i v naší muzejní sbírce se nachází zajímavá podsbírká, obsahující předměty spojené s textilní výrobou. Skládá se ze šesti skupin, jež obsahově zastupují jednotlivé procesy spojené se vznikem tkaniny.

První část je věnována prvotnímu zpracování lnu. Nachází se zde 133 předmětů sloužících k přeměně lnu ve vlákno. Zrod nové košile začínal na poli, kde se nechal pokosený len ležet. Strídání slunce a deště způsobovalo zjemnění a očistění rostlin, poté následovalo jejich sesbírání. Další prací bylo vyčesání lnu a zbavení ho hlavně semen. Lněný svazek se vyčesával velkým železným hřebem, tzv. **drhlenem**. V naší sbírce se nachází železný drhlen z roku 1824, zajímavý je i tím, že se zachovala značka kováře.

Drhlen

Dále pak len, zatím tuhý a neohebný, bylo třeba lámat. K tomu sloužil nástroj zvaný **mědlice**. Mědlice tvoří stojan s jedním nebo dvěma žlábků. Ke stojanu byla upevněna páka s brýty, které zapadaly do žlábků v podstavci. Stonky lnu kladené do mědlice napříč byly pomalu posouvány a spuštěním páky se lámaly. Mědlice se používaly od pravěku až do první poloviny 20. století. Vyráběli je buď místní truhláři, často si je však, někdy za využití samorostů či jen velmi hrubě opracovaných vidlic a kusů dřeva, vyráběli sami zpracovatelé lnu. Vláščitý svazek lnu zůstal v ruce, zatímco na zem odpadávaly dřevnaté kousky, tzv. pazdeří. To se dál používalo jako výplň polštářů, podestýlka pro dobytek nebo topivo.

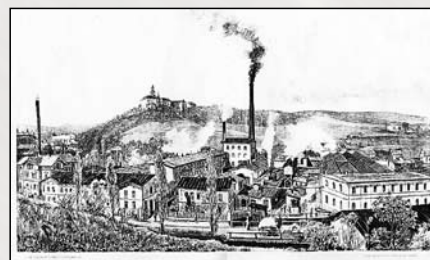
Měkký svazek lnu bylo potřeba znovu vyčesat na dřevěném hřebenu s velmi malými kovovými trny, jemuž se říká **vochle**. Obvykle šlo o širší prkénko kulatého nebo obdélníkového tvaru s hustě zasazenými kovovými hřebi (do čtverce či kruhu), které se buď drželo v ruce, anebo zasazovalo do dřevěných stolic. Vochle se používaly již od středověku. Od 19. století byla část lnu sice již zpracovávána strojně, vedle toho však zvláště ve venkovském prostředí zůstaly vochle v užívání až do první poloviny 20. století. Zhotovovali je míst-

ní truhláři, zuby jim dodávali místní kováři. V naší sbírce je uložena nejstarší dvojvochle datovaná rokem 1837, zdobená rytým dekorem a s dochovanými písmeny MČKČ. Procesem vochlování došlo k odstranění nedostatečně polámaných stvolů a pazdeří. Ze lnu se stal měkký, vláštivý svazek. Po vochlování se len rozdělil na tři druhy: ten, který zůstal v ruce, byl tím nejjemnějším a nejkvalitnějším, což bylo asi 10 % ze všech vláken; používal se hlavně na košile. To, co zůstalo v trnech hřebenu, bylo použito na hrubší tkaniny, např. kalhoty. Zbytek, který z hřebenu spadl na zem (tzv. koudel), byl použit na nejméně kvalitní textilie, např. ubrusy.

Takto připravený len se sprádl do nití, přičemž tato fáze zpracování se velmi usnadnila příchodem **kolovratu**. Předměty spojené s předemím jsou v našem muzeu začleněny do druhé skupiny naší technické podsbírký, která doposud čítá 340 předmětů. Nachází se zde kolovraty s osou stojmou (vřeteno umístěno nad pohonným kolem se šlapadlem) i ležmou (vřeteno umístěno vedle kola), vřetena, přeslice, motovidla. Vlákno, které se vytahovalo z koudle upevněné na přeslici, se na kolovratu pomocí křídlového vřetene zkrucovalo a navíjelo na cívku. Celý mechanismus byl zpočátku poháněn ručním kolem, od 16. století se hojněji objevují šlapací kolovraty. Nejstarší vyobrazený kolovrat lze nalézt v Komenského spise Orbis Pictus. Pokrokem bylo, že díky kolovratu se rychlost předemí zdvojnásobila. K předemí se používaly až do poloviny 20. století. Původně je vyráběli specializovaní řemeslníci – kolovratníci, později vycházely z dílen truhlářů či soustružníků dřeva. V našem fondu vlastníme kolovrat, na kterém se předlo přímo u nás, na Náchodsku, v 70. letech 20. století se do muzea dostal kolovrat, na kterém se předlo v domácnosti Antonína Příbyla v Borově.

Další fází bylo posukování a sprádlání. Třetí tkalcovskou skupinu zastupuje 135 předmětů. Mezi zajímavé předměty patří sukadlo, stav, člunky, snovačka a ždírnák. **Tkalcovský stav** patří k nejstarším lidským mechanickým nástrojům. Zhotovoval se z bukového, smrkového nebo jedlového dřeva, vyráběli jej truhláři. Od konce 19. století byly jednoduché stavy pro domáckou práci zhotovovány i továrně. Nejstarší stavy byly **vertikální**, základ tvořil velký, na výšku postavený, rám se svisle napnutou osnou. Tkadlec pak zdola proplétal osnovu útkem (navinutým na velké dřevěné jehle zvané člunek) a přirážel jej k předchozím řadám velkým hřebem. U **horizontálního stavu** je vodorovná osnova navinuta na válci (je proto mnohem delší) a upevněna na bočnicích tak vysoko, že u stavu může tkadlec sedět. Na protější straně je druhý válec (zvaný zbožový), na který se navíjí utkaná látka. Aby bylo možné osnovou prohodit útek, rozevírá se pomocí dvou listů, na něž jsou navázány její nitě, na jeden list sudé a na druhý liché. Listy jsou spojeny táhlem s podložkami, na které tkadlec šlape a tím mění polohu osnovních nití. Po prohození člunku s útkem pak celou řadu přirazí velkým pohyblivým hřebem zvaným brdo. Tkalcovský stav je prokazatelně doložen od 14. století. Od počátku 19. století začíná postupně ruční tkaní nahrazovat tkaní strojní na řadě typů nově vyvinutých strojů. I přesto se ruční tkaní udrželo až do první poloviny 20. století.

Krom stavů máme v naší sbírce několik člunků, které nesou stopy svých majitelů, jsou zdobené lineárními či rostlinnými motivy. Jiným zajímavým

Pohled na Mautnerovu textilku

předmětem našich sbírek je **ždírnák**, jenž sloužil ke ždírnání vyprané příze. Tvořila jej dřevěná koza se dvěma vodorovně položenými železnými háky, z nichž jeden se otáčel pomocí kliky a přadeno uchycené v háčích se otáčením klikou kroutilo a tím ždírnalo. Ždírnáky zhotovovali místní řemeslníci a používaly se od středověku až do zániku ručního předemí ve 20. století.

Když byla látka utkána, bylo zapotřebí jí dát vzhled, obarvit ji. Potřeby k barvení látek a potisku tvoří čtvrtou část sbírkového fondu, co do počtu jich je celkem kolem osmdesáti. Nachází se zde především razítka na látky a formy na modrotisk. Barvířská forma bývala čtvercového tvaru, skládala se ze dvou spojených desek. Motivy na nich, rostlinné či geometrické, byly tvořeny dlabáním a řezáním a nověji pak kovovými hřebíčky, nýtky a plíšky. Zástupce obojího máme v naší sbírce. Na několika formách si můžeme přečíst razítka firmy Jaroslav Tomek, tkalcovna, Nové Město nad Metují. Formy nám připomínají starou novoměstskou barvířskou rodinu a do muzea se dostaly přímo od rodiny Tomků.

Pátá část je spojena již s finálním produktem, hotovou látkou. Tvoří ji různé **vzorníky a návrhy** látek. Je nejpocetnější, obsahuje 913 kusů sbírkových předmětů a je trochu i smutnou připomínkou toho, jak kvalitní byl náš textilní průmysl, což je již bohužel minulostí. Jsou zde vzorníky látek dnes už zaniklých firem MILETA, TEPNA, CENTROTTEX. Dnes si již můžeme jen zavzpomínat, co vedlo tehdejší tvůrce k leckdy zajímavým názvům látek jako Erina, Gizela, Daniela, Gordon, Bivoj, Nelson, Kent aj. Mimoto zde nalezneme návrhy textilních motivů. Zhotovila je firma Theodora Böhma z Nového Města nad Metují na počátku 20. století a jsou dokladem uměleckého citu pro detail a řemeslného umu tehdejších pracovníků v oboru textilu.

Poslední část podsbírký textilní výroby je velmi malá, čítá pouze 6 kusů. Jedná se o drobné projevy lidové tvořivosti spojené s výrobou tkanin. Nachází se zde miniatury s textilní tematikou jako tkadlec u stavu v lahvi či cívečnice a motovidlo v lahvi.

Nada Pochobradská

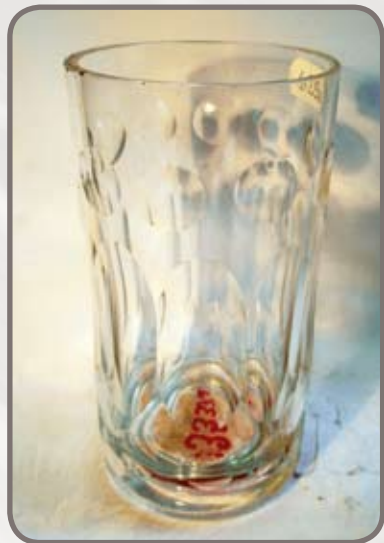
Stav s tkalcem v lahvi

Navíják v lahvi

Suvenýry z bojišť války 1866

Ve sbírkách Regionálního muzea v Náchodě najdeme řadu mnohdy bizarních předmětů, které se vztahují k prusko-rakouské válce z roku 1866. Pokud bychom je chtěli popsat jedním slovem, patrně nejlíže by jejich podstatu vystihovalo označení suvenýry.

Sklenice, ze které údajně pil princ Friedrich Wilhelm

v domě jejího otce Václava Šrůtka (dnes restaurace U Slovana) údajně pil pruský korunní princ Friedrich Wilhelm (1831-1888), který v bitvě u Náchoda velel 2. pruské armádě. Sklenice se nakonec dostala do sbírek náchodského muzea, kde jsou dnes uloženy i zlaté hodinky, udělené náchodskému starostovi Rokošovi za jeho působení v době války 1866.

Módní záležitostí se stalo rovněž shromažďování různých militarií, které bylo možné najít na bojištích. Josef Volf, v roce 1866 žák školy v Hoříněvsi, později vzpomínal: *Bratr Václav byl stále s otcem na bojišti. V poledne a večer přicházeli s naplněnými kapsami: kuli do pušek, měděných zápalek rak., nejvíce ale knoflíků všeho druhu, mezi nimiž žluté, zvlášťe myslivecké a dělostřelecké převládaly. Žlutých růžic z rak. čáka a orlů nesl vždy několik.*

Mezi suvenýry z bojiště se často objevovaly také vybuchlé i nevybuchlé dělostřelecké granáty. Různí lidé, ba i firmy, z těchto trofejí pak vyráběli populární těžítka, svícný a jiné upomínky na válečné události. Některé byly opatřeny texty připomínajícími tu či onu bitvu. Jejich umělecká úroveň – pokud se o ní vůbec dá v této souvislosti hovořit – se kus od kusu značně lišila, většinou však hraničila s nevkusem a morbidností. Produkce těchto suvenýrů nebyla právě malá, jak lze soudit podle četnosti exemplářů tohoto druhu dodnes uchovaných v různých muzejních sbírkách. Mnozí si přitom neuvědomovali, že manipulace s nevybuchlou municí představuje velmi nebezpečnou činnost. Z pouhé lidské hlouposti a neopatrnosti pak někdy docházelo k neštěstím, která si vyžádala velmi krutou daň. Mezi takové se řadí i případ náchodského zlatnického mistra Aloise Kloudy. Ten 26. března 1867 rozšrouboval dělostřelecký granát, aby z něj později vyrobil svícen. Svou neopatrností však zapálil střelný prach. Následným výbuchem, který otrásl celým náchodským náměstím, byl poraněn na obličej, obě nohy ulátny mu rozdrvený a celé tělo strašně zohavené, okna na sta kusů rozbitá vylétla. Známým se stal rovněž případ z obce Kramolna, kde bylo 7. září 1866 při neodborném rozmontování dělostřeleckého granátu zraněno pět lidí, z nichž tři později zemřeli.

Prusko-rakouská válka se totiž stala pro obyvatele severovýchodních Čech jedním z nejsilnějších životních zážitků, ke kterému se pak často vraceli po celý zbytek života. Bylo tomu nejen při sepisování vzpomínek, ale i tak, že si schovávali věci, jež na bojištích našli. Jako památky bylo v domácnostech ukládáno všechno, co se válečných událostí nějakým způsobem dotýkalo. Spisovatel Alois Jirásek například ve svých Pamětech vzpomíná, že si z bojiště u Václavic přinesl po padlém hodinky a s úctou je opatroval. V rodině spisovatelky Sidy Volfové byla jako relikvie uchovávána sklenice, z níž

Suvenýr vyrobený z předmětů z války 1866

Zlaté hodinky starosty Rokoše

Militaria z míst střetů prusko-rakouské války se stávala také předmětem cíleného sběratelského zájmu. Známá sbírka trofejí Františka Waldeka čítala 361 předmětů prakticky ze všech východočeských bojišť. Velkou sbírku, čítající celkem 301 předmětů, shromáždil i náchodský instalatér Jaroslav Šinták, který bydlel v domku při staré cestě na Kramolnu. Posléze ji zakoupila Městská spořitelna v Náchodě a v roce 1937 byla zapsána do sbírek náchodského muzea. Muzeum, umístěné tehdy v přízemí radnice, bylo zcela přeplněné a obrovský přírůstek se tam již nevešel. Muzejní společnost nakonec vyřešila nastalou situaci tak, že ve škole na Karlově náměstí, kde byla již umístěna městská obrazárna, byl ve volné školní třídě vybudován památník války z roku 1866. Památky na tento konflikt bohužel dosahovaly v té době již takové popularity, že sběratelům a muzeím byly jako předměty z těchto bojišť prodávány i artefakty, které s tímto střetnutím přímo nesouvisely. Do sbírek se tak dostávaly jako předměty z „šestašedesáté“ i zbraně a výstroj z prusko-francouzské války z let 1870-1871, popřípadě „zaručeně

pravá“ militaria z roku 1866, umě se sestavená a zkombinovaná z mladších a původních součástí.

Zcela svébytným upomínkovým předmětem se staly jednoduché dřevěné figurky vojáků, jež byly prodávány při vzpomínkových slavnostech na válku 1866. Na Náchodsku byly figurky rakouských vojáků v bílých uniformách s čáky na hlavách dokonce vkládány i do betlémů, kde doplňovaly klasickou betlémovou kompozici. Často se přitom jednalo o kvalitně provedené polychromované řezby zručných řezbářů, jak to můžeme pozorovat například u Samkova náchodského betlému z roku 1899.

Jan Tůma

Svícný vyrobený z rakouského dělostřeleckého granátu

Z konzervátorské dílny Pruské chladné zbraně z války 1866

V rámci příprav výstavy nazvané Bitva u Náchoda 27. 6. 1866 prošla naší konzervátorskou dílnou řada zbraní, které byly během prusko-rakouské války použity v bitvě u Náchoda, popřípadě o den později v bitvě u České Skalice. Mezi zajímavými kousky, jež byly podrobeny konzervátorskému zásahu, byly také dvě chladné zbraně – pruský pěchotní tesák vz. 1852 a pruský bodák na fyzilírskou pušku vz. 1860. Do náchodského muzea se obě zbraně dostaly 1. října 1937, kdy byly koupeny od náchodského instalatéra a sběratele Jaroslava Šintáka. Nálezové okolnosti nejsou bohužel známy.

Jako první můžeme zmínit pruský pěchotní tesák vz. 1852. Tento konkrétní exemplář vznikl transformací z pruského dělostřeleckého tesáku vz. 1849, který pruská vojenská správa převzala v roce 1850. Úprava na pěchotní tesák spočívala především ve zkrácení čepele. Podle vyraženého značení (6. R 11. C 97) můžeme zjistit, že zbraň byla zařazena do výzbroje 1. západopruského granátnického pluku č. 6, konkrétně k jeho 11. setnině. V bitvě u Náchoda byl 6. pluk součástí 19. pěší brigády generálmajora von Tiedemanna, která spolu s 20. pěší brigádou a kombinovanou Wunckovou jezdeckou brigádou tvořila součást hlavního voje V. pruského armádního sboru.

Pruské chladné zbraně před konzervací

Pruské chladné zbraně po konzervaci

Jinak poměrně běžná zbraň je unikátní poškozením způsobeným zásahem rakouské střely. Ta na rozhraní rukojeti a hlavice prorazila do kompaktního litého mosazného pláště rukojeti výrazný otvor. Podle umístění vstřelu lze předpokládat, že střela mohla poranit i bok vojáka, neboť v době zásahu byl tesák umístěn v pochvě, v níž se později také dostal do muzea. Podle hluboké koroze na čepeli lze usuzovat, že zbraň ležela nějakou dobu ve vlhku.

Je tedy možné, že byla odhozena, když byla raněnému sundávána výstroj, aby mohl být ošetřen. Podle popisu v přírůstkové knize se zbraň do muzea dostala i s kulkou a portepé. Ty dnes již bohužel nelze dohledat, respektive jednoznačně přiřadit k této konkrétní zbraně.

Druhou zajímavou zbraní je pruský bodák na fyzilírskou jehlovku vz. 1860. Ten podle vyraženého značení (FR 37. 8. 205) pocházel z výzbroje 8. setniny vestfálského fyzilírského pluku č. 37. Z dalšího označení na zbraně zaujme číslo 9233 vyznačené na rukojeti, které je nepochybně číslem pušky, k níž tento konkrétní bodák patřil. V bitvě u Náchoda byla 8. setnina součástí půlpraporu plukovníka von Ebersteina, tvořícího část přední stráže předvoje pruského V. armádního sboru. Fyzilíři této jednotky byli mezi prvními, kteří vstoupili 26. června 1866 do Náchoda. Patřili také k prvním pruským jednotkám, jež z rána následujícího dne obsadily návrší nad Náchodem, kde posléze došlo k vlastní bitvě. Během ní pak 37. fyzilírský pluk ztratil celkem 2 důstojníky a 52 mužů. Zraněno bylo 7 důstojníků a 134 mužů pluku, 1 voják byl veden jako nezvěstný.

Jan Tůma

Z konzervátorské dílny Plechový kuchyňský sporák

Dalším předmětem, který znovu ožil v naší konzervátorské dílně, je plechový kuchyňský sporák z přelomu 19. a 20. století. Jedná se o sporák na tuhá paliva na litinových nožkách s plotnou na vaření a jednou pečicí troubou, který představuje zajímavý předmět dokládající zrod moderní kuchyně.

Nejstarší a nejdříve etapa historie kuchyně je již od pravěku spojena s otevřeným ohništěm. V našich zeměpisných šířkách bylo takové ohniště přímo součástí obydlí, kdy na jedné straně poskytovalo světlo, teplo potřebné pro přípravu jídel a – zejména v chladnějších ročních obdobích – současně pro zahřátí obyvatel, ale na straně druhé přináší zásadní problém, kterým

byl vedle nebezpečí požáru především kouř. Doslova otravný kouř se buď samovolně prodíral střechou, nebo byl odváděn otvory ve stěnách či střeše, případně dýmníky stropem do podstřeší. Komíny se u nás objevují od dob románských na hradech a zhruba od husitského období i v městských domech, aby bylo možné odvádět kouř z kachlových kamen a krbů.

Možnost využití krbů pro přípravu jídel je však velmi omezená. Od 16. století se v domech objevují speciální oddělené místnosti, tzv. černé kuchyně, které jsou vlastně otevřeným komínem ve tvaru trychtýře. Taková kuchyně sice snížila nebezpečí požáru, avšak samotná příprava pokrmů v místnosti zčernalé kouřem se nezměnila a jídlo bylo stále připravováno na otevřeném ohni. Výraznou změnu komfortu při vaření přineslo přistavování plotny z železných plátů nebo litiny ke kachlovým kamnům, jež se praktikovalo již od 17. století a funkce vytápění prostoru postupně ustupovala do pozadí.

Zcela samostatný litinový sporák se objevuje až později, a to v Americe. Vynalezl jej, byť zpočátku pouze pro ohřívání jídel, v roce 1740 Benjamin Franklin. O sto let později se již kovový sporák stává běžnou součástí domácností ve Spojených státech amerických. Konstrukce plechového sporáku umožnila jeho průmyslovou výrobu, což jistě zlevnilo náklady na jeho pořízení a postupným přechodem od topení dřívím přes uhlí k topení plynem a elektrinou vaření výrazně zjednodušilo. Příprava jídel se také stala čistší a bezpečnější. Ještě jednu výhodu sporák měl – již samotný název vypovídá o tom, že jeho užití bylo daleko úspornější na spotřebu paliva než otevřený oheň.

Petr Landr

◁ Stav před restaurováním

Stav po restaurování

Muzejní sbírky a jejich dárci II.

Již v minulém čísle Muzejních novin jsme se zmínili o zajímavých předmětech, které do náchodského muzea věnovali významní občané města Náchoda a místní spolky. Nesmíme však zapomenout ani na školní instituce, které darovaly velmi cenné věci.

Střevíc kněžny Marie Benigny Piccolomini

Jako první jmenujme měšťanskou školu, která muzeu darovala části granátů z bitvy na Brance z roku 1866 a hostií z téhož místa, hák k zachytávání jezdců z doby husitské, část dělové koule ze sedmileté války, střevíc kněžny Marie Benigny Piccolomini, podpatek z boty knížete Ottavia Piccolomini a mnoho dalších. K významným dárcům patřila také tkalcovská škola, která darovala například trdlici z ručního mandlu, dřevěný moták na přizí, židovskou lampu, vyšívánu plenu nebo selskou jehlicí do vlasů s červenými kamínky. Kromě samotných škol věnovali předměty také přímo žáci a studenti. Z jejich nálezů a darů jmenujme pamětní peníz k 900. jubileu založení Pražské diecéze, šíp z hradu Vízmburku, cínovou kroupku z 18. století, rakouského orla

z čáky (vysoká tvrdá čepice k uniformě) vojáka padlého v bitvě na Brance, obraz císařovny Alžběty a korunní princezny Štěpánky nebo obraz sv. Máří Magdaleny a další zajímavé předměty.

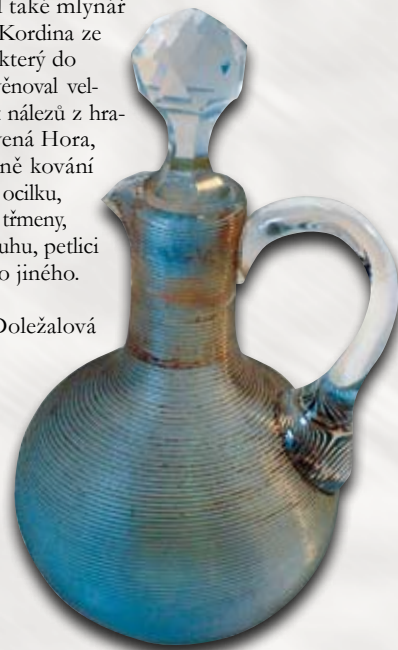
K dárcům z řad měšťanů můžeme řadit i náchodského lékárníka Františka Seidla, který věnoval například sekáček na povidla, staré kružidlo, lékárnické nádoby a kadluby (formy na odlévání), včelařské vykuřovadlo k odpuzování včel při vybírání medu a jiné. Z dalších jmenujme slečnu Josefu Novákovou, pokladní státních drah, která muzeu věnovala žehličku z roku 1850, dámskou černou pelerínu, plechový lžičník, ruční cestovní provázkovou tašku, sádrové sošky králů Vladislava I. a Vratislava II., stříbrný řetězový náhrdelník a jiné. Jako dalšího můžeme jmenovat hoteliéra Alfréda Rokoše. Ten muzeu daroval fotografii hradu Frymburku z roku 1890, dřevěnou schránku na koření, rybářskou knihu, staročeský věneček pro nevěstu, papírové vyšívávané kroužky na ubrousky, dámskou šněrovačku z roku 1890 a další zajímavé věci.

Štěrým dárcem byl také August Lemfeld, který daroval broušenou sklenici po páteru Josefu Regnerovi Havlovickém, broušenou skleničku po vévodkyni Kateřině Zaháňské, růženec z klokoče, stříbrný odznak českého lva na červeném flanelovém podkladu, kameninovou nádobku na inkoust s květinovým vlysem, zlatý čepec s českými granáty a mnohé další. Významné předměty věnoval také Jaroslav Šinták, jmenovitě staročeský nástěnný lžičník s malovanými růžemi, barokní udidlo z koňského postroje, pruskou helmu červených kyrysníků z roku 1866, rakouský myslivecký klobouk, rakouskou sanitní koženou tašku, plastiku císaře Františka Josefa I., rožmberskou ciseľovanou halapartnu z třicetileté války, pistoli

ze sedmileté války na křesací kámen, ruskou pušku z první světové války a další.

Dárci zajímavých a mnohdy velmi kuriózních předmětů nepocházeli jen z Náchoda, ale z celého širokého okolí. Nejvýznamnější z nich byl Josef Winkler ze Suchovršíce u Úpice. Mezi předměty, jež věnoval muzeu, patří obraz poutního místa Vambeřice z roku 1850, stará polévaná slovácká mísa z pálené hlíny, broušená lahvička se dvěma skleničkami na likér, lorňon s rukojetí ze želvoviny, tabatěrka s ručně malovaným portrétem dámy, dva barokní pozlacené svícny s andělíčky, modlitby – kniha kázání z roku 1763, vějíř z pštosích per s články z leštěné želvoviny a mnoho dalších zajímavých předmětů. Významným dárcem byl také mlynář August Kordina ze Slatiny, který do muzea věnoval velkou část nálezů z hradu Červená Hora, konkrétně kování z vozu, ocilku, nůž, dva třmeny, šíp, ostruhu, petlici a mnoho jiného.

Aneta Doležalová

Broušená lahvička na likér

Náchodské figurky – boží lidé 3

V předchozích číslech Muzejních novin jsme se zmínili o zajímavém souboru převážně amatérských maleb, na nichž jsou vyobrazeny typické figurky lidí vybočujících z normálu, tzv. boží lidé, kteří v minulosti svým charakteristickým, jedinečným a nenapodobitelným způsobem dotvářeli dnes již zmizelý kolorit našeho města a pro svou odlišnost budili pozornost ostatních obyvatel. Některé z jejich tváří na plátně zachytila dovedná ruka populárního místního malíře Karla Šafáře či Karla Vlčka, jiné pak náchodského hodináře Václava Kábrta. Tyto portréty jsou součástí sbírek Regionálního muzea v Náchodě.

Hrodeček (Hrodek)

Rovněž v tomto čísle Muzejních novin bychom na vyprávění o těchto slaboduchých či jinak zdravotně postižených spoluobčanech, kteří dnes už ožívají většinou jen ve vzpomínkách svých současníků, ačkoli i těch už mezi námi valnou měrou ubylo, rádi navázali.

Mezi další typické „náchodské figurky“ patřil také Hrodeček. Jmenoval se správně Hrodek, avšak pro jeho malý vzrůst mu nikdo neřekl jinak než Hrodeček. Bydlel v nepředstavitelné špeluňce v domě Španielových u Itálie, nedaleko za domem cukráře pana Šejnohy, později přebýval v malinké místnůstce v někdejší Židovské ulici. S večerem vycházel na svou každodenní pouť po náchodských hospodách, kde nabízel k prodeji své zboží. Patřil k populárním drobným podomním obchodníkům zvaným *kočebři*. Na ramenou nosil koš zavěšený na popruhu, jenž byl vlastně zároveň jeho jakýmsi prodejním pultem. Míval na něm vyložené malé kyselé rybičky (tzv. rusinky), slaná sardelová očka či nakyselo naložené drobné cibulky. Zjednodušeně by se dalo říci drobné „pochoutky“ pro zákazníky hostinců. Na hlavě nosil vysoký červený fez, který ho činil nápadným a nepřehlédnutelným. V hostincích obcházel jednotlivé stoly a nabízel pivařům, již si obvykle rádi povzbudili chuť na další pivo, nějakou drobnou pikantní pochoutku. Aby si ještě přivydělal, nosil na koši zavěšený plátěný pytlík, v němž měl dřevěné kotoučky s čísly a lákal hospodské osazenstvo na jednoduchou hru „sudá – lichá“. Jednalo se jen o drobné sázky a hráči si svá čísla z pytlíku tahali sami. Byla to hra ve své době v hostincích značně oblíbená, a tak Hrodeček pravidelně slavil své skromné „žně“. K živobytí mu to stačilo a cítil se spokojený. Tak to šlo den po dni, den co den, až se ho jednou jeho zákazníci nedočkali. Zastihla ho smrt. Hosté na něj vzpomínali s úsměvem, a protože si bez něj neuměli návštěvu své oblíbené hospody představit, ještě dlouho na něho nemohli zapomenout.

Pro úplnost dodejme, že drobná brožurka z pera Oldřicha Šafáře s názvem Náchodské figurky, věnovaná „božím lidem“, je stále ještě k dostání ke koupi na pobočkách náchodského muzea.

Podle materiálů Oldřicha Šafáře připravila Pavlína Švandová

3 pokladů muzejní knihovny

Jan Theofil Elsner a význam jeho díla pro český národ

Mezi poklady pečlivě opatrované v náhodské muzejní knihovně beze sporu náleží svým formátem nevelká, avšak významem o to pozoruhodnější, velmi zajímavá knížka nesoucí název *Kancionál, to jest kniha žalmů, i písní duchovních, od rozličných mužů božích Bratří českých i jiných k vzdělání probuzení a potěšení církve Kristové v bázní boží složených, sebraných a vydaných, nyní pak pro nedostatek potřebných exemplářů ve jménu Páně v nově zase vytištěných a podle pravidla samého čistého i celého slova božského upřímně spořádaných.*

Kancionál se Zejdlovým podpisem

Jak je již z názvu patrné, jejím jádrem jsou písně z Komenského amsterdamského kancionálu, jenž spatřil světlo světa roku 1659. V našem případě se jedná o první vydání pravděpodobně nejvýznamnějšího díla polského bohoslovce a seniora Jednoty bratrské Jana Theofila Elsnera, označovaného jako poslední bratrský kancionál. Vytiskl jej péčí Kristiána Ludvíka Kunsta, tiskaře Jednoty bratrské, v Berlíně v polovině 18. století, konkrétně roku 1753. O jeho značné oblibě a užívání svědčí, že se dočkal dalších nejméně dvaadvaceti vydání a sloužil mimo jiné bratřím a sestřám v Čechách a na Moravě po vydání Tolerančního patentu císařem Rudolfem II. (r. 1609). Zpívalo se z něho doslova od Berlína přes Husinec, Cermín, Zelov až ve Volyni a v některých sborech Českobratrské církve evangelické se používá dokonce až do dnešních dnů. Náš exemplář je o to cennější, že víme, komu patřil. Na jedné ze svých stránek je opatřený podpisem vlastníka, kněze-buditele Zejdla, známého z Jiráskovy kroniky U nás.

Elsnerův katechismus, druhé vydání z roku 1765

Z pera autora věhlasného kancionálu vzešla celá řada učených biblických či historických pojednání a textů, sepsaných převážně v němčině či latině, zcela mimořádného ohlasu však dosáhly zejména dva. Tím druhým byl katechismus, zpracovaný počátkem roku 1748 a vydaný pod názvem *Mléko čisté pravdy boží, to jest katechismus aneb nejprvnější počátky křesťanského učení, s kratičkým vysvětlením k vzdělání mládeže církevní božích českých bratrských v Berlíně i na Slezsku se nacházejících.* Používání tohoto katechismu se vžilo natolik, že se ho exulantské evangelické sbory držely, stejně jako vzpomenuť kancionálu, ještě po druhé světové válce, kdy se jejich potomci vraceli do vlasti svých předků. O to významnější pro nás je, že jeden jeho exemplář, pocházející z druhého vydání uskutečněného v roce 1765 v Halle nad Sálou a označený po odborném posouzení dokonce za unikát, který se nenachází v žádné jiné z veřejných knihoven na území České republiky, vlastní rovněž náhodská muzejní knihovna.

Jan Theofil Elsner se narodil 5. března 1717 v polském Wengrově (Wegravě). Pocházel z rodiny hlásící se k polské větvi Jednoty bratrské, tehdy již přičleněné k církvi reformované. Po studiích v Lešně pokračoval v dalším vzdělávání na berlínském gymnáziu, kde jej výrazně ovlivnily názory tamějšího ředitele, rady reformované konsistoře v Berlíně, proslulého

znalce Nového zákona a současně jeho vzdáleného strýce Jakuba. Posléze studoval ještě v nizozemském Leydenu. Po ukončení studií v roce 1743 působil jako učitel na lešenském gymnáziu, aby o dva roky později vyměnil učitelskou profesi za dráhu kazatele, nejprve v Heyersdorfu v Poznaňsku; roku 1747 se pak stal kazatelem berlínských reformovaných Čechů a po Bedřichu Vilémovi Jablonském seniorem Jednoty bratrské. Exulanti v té době žili v Berlíně již 15 let a bylo třeba jim věnovat cílevědomou a soustavnou práci při věroučném vzdělávání i v církevním životě. Této práce se Elsner ujal s podivuhodnou oddaností. Berlínským Čechům sloužil téměř 35 let. Když v roce 1782 zemřel, péči o berlínský sbor a české exulanty převzali jeho synové Kristián Fridrich a Benjamin Daniel, kteří v této činnosti pokračovali až do roku 1831.

Sám Elsner ve svých dílech vědomě myšlenkově navazoval na Jana Amose Komenského, o němž často slyšel již v Lešně. Komenského knihy měly na české exulanty velký vliv a měly mezi nimi vždy velký ohlas. Centrem, z něhož se tyto knihy nejen mezi ně, ale i nekataliky v Čechách, kam byly tajně distribuovány, šířily, byl právě Elsnerovou zásluhou Berlín. Nutno také zdůraznit, že Elsner nesl na vydání celé řady těchto děl, která byla přetiskována s velkou pečlivostí, lví podíl. K vydávání Komenského spisů přistoupil s jasnou ideou, že tyto knihy mají být exulantům pomocí v orientaci mezi duchovními proudy a jejich čtenáři se mají stát dědici Komenského učení. Význam tohoto počínu vysvitne zejména tehdy, když si uvědomíme, že bez Elsnerova vydávání Komenského děl, bychom některá z nich vůbec neznali, zejména to platí o slavném Křástu umírající matky Jednoty bratrské. Kdo měl možnost opatřit si všechny knihy, stal se vlastníkem vzácné, ucelené knihovny děl J. A. Komenského. Ne vždy tomu tak samozřejmě z nejrůznějších důvodů, kdy tím nejzávažnějším byl obvykle nedostatek finančních prostředků, mohlo být, avšak i přesto alespoň některé z Komenského knih Elsnerem vydané se vždy podařilo úspěšně rozšířit mezi exulanty ve všech jejich osadách a v některých rodinách lze tyto "špalíčky" najít dodnes. Dědictví Komenského tedy žilo ve všech exulantských sborech i prostřednictvím jeho díla, které právě exulanti z 18. století považovali za hodnoty po bibli nejcennější. Toto tvrzení výstižně podtrhují i slova z jedné písně, v níž se praví: „nevzali jsme s sebou nic, po všem je veta, jen Bibli kralickou a Labyrint světa.“

K Elsnerově neméně významnému počínu dokazujícímu, že mu jednostranně nešlo jen o Komenského učení, patří i jeho úsilí završené roku 1766 třetím vydáním tzv. *Bible halské*, která vycházela z proslulé Bible kralické. Doprovodil jej svou předmlouvou o dějinách české bible s velmi přesnými informacemi a formálním popisem jednotlivých vydání. Toto třetí vydání se pak stalo vzorem, podle něhož se české bible tiskly dalších sto let. Jeden z výtisků této bible má ve svých sbírkách také naše muzejní knihovna.

Nepopíratelný význam Elsnerovy vydavatelské činnosti však spočívá také v tom, že svým vydavatelským úsilím přispíval k péči o český jazyk. Uvědomíme-li si, že při značném úpadku znalosti češtiny v době pobělohorské se lidem jeho prostřednictvím dostávaly do rukou knihy psané krásnou Komenského češtinou a zároveň knihy vzácného obsahu, je to i Elsnerova zásluha, že čeští obrozenci měli vůbec na co jazykově navazovat při své buditelské práci.

Janu Theofilovi Elsnerovi tedy nesporně díky tomu, že pro české exulanty napsal a vydal knihy, s nimiž se jejich potomci ještě po druhé světové válce vraceli do vlasti svých předků, náleží jedno z předních míst v dějinách našich exulantů, české církve, ale i jazykové a knižní kultury. Tristní je, že jeho význam nebyl v tomto ohledu nikdy doceněn. O to více nás však může těšit, že hned několik exemplářů jeho děl, či jeho péčí vydaných, se nachází v knihovně Regionálního muzea v Náchodě.

Pavla Švandová

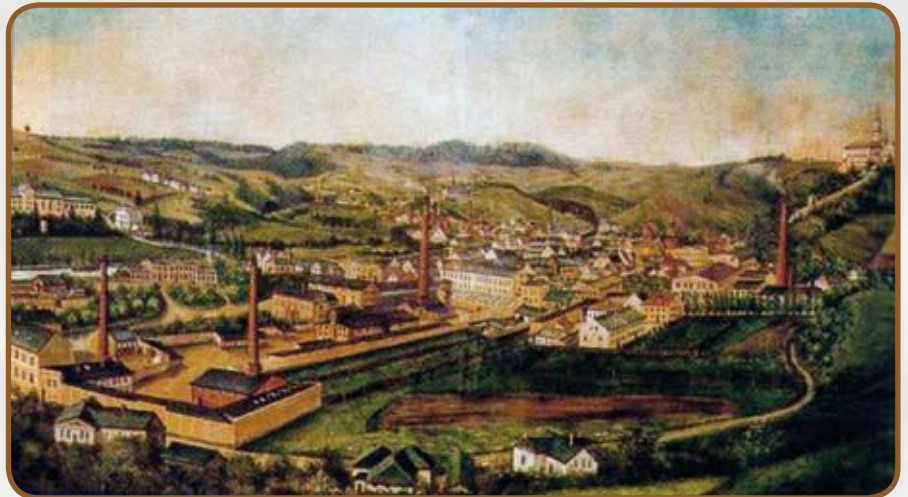

Titulní list Bible halské z roku 1766

Modernizační vývoj Náchoda v 19. století

Modernizace je dlouhodobý proces, při kterém dochází k pokrokovému rozvoji ve společnosti. Zasažla veškerá odvětví lidského života a společnost se otevřela změnám v politické, sociální, kulturní, ekonomické a technické oblasti. Moderní životní styl se nejprve prosazoval ve velkých a průmyslových městech, teprve později se tento pokrok dostával i do menších měst a obcí. K tomu, aby k modernizaci vůbec mohlo dojít, bylo zapotřebí, aby se město samotné mohlo rozrůstat. Většina jich byla totiž doposud chráněna středověkými hradbami. Náchod k jejich odstranění přistoupil už v první polovině 19. století. Likvidace městského opevnění začala v roce 1825 zbořením Bílé věže na Zámeckém kopci. Již v roce 1827 byly zbořeny obě brány – Krajská a Horská, které bránily volnému pohybu osob. Současně s bouráním hradeb byl do poloviny 19. století zasypán hradební příkop, aby městu v jeho rozšiřování nic nebránilo. Další demoliční práce proběhly před první světovou válkou, kdy byly zbourány tři bašty.

K dalším významným změnám přispělo budování továren, jejich následný rozvoj a ve fázi poslední i přeměna samotného města v průmyslové centrum. Díky dlouhodobě zakořeněným tradicím převládala v Náchodě textilní výroba, jež se stala v budoucnu primárním zdrojem obživy místních obyvatel. K výrobě textilií byl zpočátku využíván len, později ho nahradila bavlna. Tato skutečnost měla za následek, že rozvoj textilního průmyslu na Náchodsku se ve srovnání s broumovskou oblastí opozdil. Textilní výroba byla v začátcích organizována faktorskými

Tovární zástavba na Plhově v roce 1895

firmami, které ji od šedesátých let 19. století ovládly. Všichni průmyslníci při budování svých továren zpočátku využívali práce domácích tkalců. Nejvýznamnějšími náchodskými továrníky byli: *Jakub Pick, Izák Mautner a jeho syn Isidor Mautner, Herman S. Doctor se svým synem Eduardem Doctorem, Josef Bartoň a jeho synové Josef Bartoň ml. a Cyril Bartoň.* Tito průmyslníci ovlivnili veškeré oblasti života ve městě. Vlivem průmyslové revoluce se do života lidí dostávaly nové technické možnosti, které usnadňovaly a urychlovaly efektivitu práce.

Modernizační proměnu dopravní infrastruktury na Náchodsku lze pozorovat již od počátku šedesátých let 19. století. Místní

dopravní obsluha navazovala v novodobém období na původní obchodní stezky a cesty. Jejich původní směry zůstaly většinou zachovány, pouze se měnily jejich technické parametry a následné využití. V první řadě se změny projevily v oblasti výstavby silniční sítě. Velkou modernizační změnu pro zdejší krajinu představovala stavba železnice v letech 1873 až 1875, která výrazně zasáhla jak do způsobu dopravy, tak do její intenzity. Vzhledem k tomu, že nepoměrně levně dokázala zajistit přepravu cestujících i potřebného zboží, byla daleko více preferována. Samotný rozvoj dopravní infrastruktury je modernizačním prvkem, který poskytl lidem možnosti pohodlnější a rychlejší osobní i ná-

Náchod v roce 1909

Náchodské náměstí před I.světovou válkou

kladní přepravy a v neposlední řadě urychlil komunikaci mezi lidmi. Vliv měl především na velký rozvoj průmyslu v této lokalitě. Následkem toho došlo k urbanizaci a nárůstu počtu obyvatel ve městech, což ovlivnilo i rozvoj společenského života.

Technická infrastruktura v sobě zahrnuje výstavbu vodovodní a kanalizační sítě, elektrického vedení a telekomunikační prostředky. S nárůstem počtu obyvatel bylo ve městě zapotřebí zřídit kanalizační síť, aby došlo k eliminaci nemocí šířících se důsledkem špatných hygienických podmínek. Otázka pitné vody byla v Náchodě velmi dlouho palčivým problémem. Rychlý rozvoj města koncem 19. století neřešil zásobování vodou z hlediska veřejného zájmu, a proto byli obyvatelé převážně odkázáni na čerpání pitné vody z veřejných studní. Po první světové válce bylo pro celou oblast přistoupeno ke stavbě „Metujského vodovodu“. Ke zdokonalení hygienických podmínek ve městě přispělo zmodernizování odborné zdravotní péče. V roce 1893 se začalo s výstavbou nemocnice, která byla slavnostně otevřena 1. září 1895.

Největší a nejvýraznější modernizační změnu v životě lidí představovala elektrifikace – vybudování elektrické sítě a elektrárny. Tento prvek výrazným způsobem zasáhl do všech oblastí lidské činnosti. O zavedení elektrického osvětlení ve městě začalo městské zastupitelstvo uvažovat v průběhu devadesátých let 19. století. Centrální energetické soustavy pro veřejný i soukromý sektor byla zřízena ve Velkém mlýně čp. 181. Do provozu byla slavnostně uvedena krátce před vánočními svátky roku 1906, přesně 20. prosince. Ne na posledním místě stálo budování telegrafní a telefonní sítě. Tato změna se ovšem bezprostředně dotýkala jen malého zlomku obyvatel města.

Stavební rozvoj města Náchoda probíhal poměrně pomalu. Příliš jej neurychlilo ani zboření městských bran a postupně odstra-

nění hradeb. Město se začalo výrazněji rozrůstat až pod nátlakem průmyslového rozvoje. Intenzivnější výstavbě ve městě bránily zejména vysoké ceny pozemků. První nová zástavba začala vznikat na lukách mezi centrálním Náchodem a okrajovou částí Plhovem. Příliv obyvatel do města, které se během dvaceti let stává desetitisícovým, vytváří podmínky pro stavební ruch i v ostatních částech. Do války se veškeré stavební práce odvíjely především na pravém břehu řeky Metuje. Náchod se pomalu začal proměňovat v moderní město. Z ulic postupně začaly mizet staré dřevěné domky a nahradily je nové moderní zděné budovy.

S modernizačními změnami v proměně měst nepochybně souvisí rovněž demografický vývoj. V Náchodě železnice procházela přímo městem, což mělo za následek, že

se průmysl od osmdesátých let 19. století ve městě začal rychle rozvíjet a díky příchodu lidí do měst a jejich práci v místních továrnách narůstal významným způsobem počet obyvatel. To zapříčinilo, že v Náchodě vznikla nová početná společenská vrstva – dělnická. Nastalá urbanizace ovšem měla neblahý vliv na životní podmínky obyvatel, neboť město se potýkalo s nedostatečným počtem bytů a domů a pro tak velký počet lidí nebylo schopno zajistit bydlení. Město Náchod zaznamenalo největší nárůst počtu obyvatel v letech 1880–1910, kdy během třiceti let z původních 3 996 osob vzrostl na neuvěřitelných 11 811 osob. Celkem se počet obyvatel zvýšil o 66%.

Modernizační prvek ve společnosti představuje také rozvoj školství. Se zvýšením počtu obyvatel ve městech vznikla potřeba rozšiřování dosavadních škol a zakládání nových vzdělávacích institucí. Obyvatelstvo díky novému životnímu stylu disponovalo volným časem, jenž mimo jiné vedl k zakládání různých spolků, které lidem umožňovaly trávit dobu volna aktivním způsobem. Spolky v Náchodě začaly vznikat na konci šedesátých let 19. století, ale největší počet jich zaznamenáváme od osmdesátých let 19. století spolu se vzrůstajícím počtem obyvatel ve městě. Velkou oblibu zaznamenaly především sportovní spolky, taktéž zde byly vhodné podmínky k rozvoji vzdělávacích, kulturních, charitativních, pěveckých a turistických spolků.

Hlavní příčinou urbanizace ve městech byl rozvoj průmyslové výroby v továrnách. V Náchodě urychlila rozvoj města především výstavba železnice, jež v kombinaci s nárůstem průmyslové výroby proměnila město v moderní centrum. Přílivem obyvatel došlo také ke změnám společenského využití. Rozvinula se školská struktura, město nabízelo širokou nabídku vzdělání v různých odvětvích. Město pro obyvatele nabízelo možnost angažovanosti ve spolkovém životě či trávení volného času při společenských zábavách. Stavěly se reprezentativní budovy a kulturní střediska. Vznikalo moderní město.

Alina Petričenko

Kvalita dobových snímků odpovídá době jejich vzniku.

Pohled na ulici Kamenici na přelomu 19. a 20. století

Edukační činnost muzea

Také letos byly se začátkem nového školního roku obnoveny edukační programy ve stálé expozici. Pro žáky základních škol je připraveno deset vzdělávacích programů s názvem Krokem za příběhem, jejichž stěžejní bod spočívá v příbězích z dob dávných a minulých, na které navazují herní aktivity v podobě úkolů, pracovních listů a didaktických her. Na konec letošního a část příštího roku 2017 připravilo muzeum ve své výstavní síni dlouhodobou výstavu spojenou s výročí úmrtí Františka Josefa I., věnovanou každodennímu životu v rakouské monarchii v době jeho vlády. Rovněž k té máme ve výstavních prostorách jednotlivé programy. Podle individuálního zájmu vyučujících jsou k dispozici různé variace programů jak pro děti z mateřských škol, tak žáky škol základních i středních. Osvědčily se také didaktické pomůcky či materiály, jež je možné využít jako samoobslužné prvky při rodinných návštěvách muzea.

Na jaro roku 2017 muzeum pro širokou veřejnost chystá již tradiční Velikonoe v muzeu, kde

si zájemci budou moci uplést pomlázku a ozdobit vajíčka několika různými technikami. Tato dílnička zaznamenala u veřejnosti v minulých letech velmi pěkné ohlasy, a proto doufáme, že si své příznivce najde i tentokrát. Opakovat budeme i dílnu na výrobu lampionu, které děti můžou využít jak při čarodějnickém, tak lampionovém průvodu.

Již v loňském roce taktéž rozšířilo muzeum vzdělávací aktivity do jiných muzejních objektů, především do Pevnosti Dobrošov, kde je možné zúčastnit se vzdělávacího programu s názvem Na Berlín! Nově naši nabídku obohatil program věnovaný stopadesátému výročí prusko-rakouské války z roku 1866, jejíž bitvy se mimo jiné odehrály právě i v našem regionu. Oba jsou vytvořeny na principech oblíbených escape games, kdy žáci musí plnit úkoly a ve většině případů pracují sami, čímž si mnohem hlouběji osvojí znalosti a dovednosti na ně kladené.

Barbora Stehlíková

Hroby z války 1866

Významným pramenem pro poznání průběhu jednotlivých střetnutí prusko-rakouské války, jejíž 150. výročí jsme si v tomto roce připomněli, jsou archeologické nálezy. Mezi ty nejvýznamnější patří nepochybně nálezy vojenských hrobů. Tři takové byly archeologicky prozkoumány v letech 2003 až 2005 během výstavby silničního obchvatu České Skalice. Jednalo se o dva hromadné a jeden prostý hrob vojáků padlých během bitvy u České Skalice 28. 6. 1866.

Záchraný archeologický výzkum hromadného hrobu č. 1/2003 provedlo Regionální muzeum v Náchodě na přelomu června a července roku 2003. Vyvolán byl stavbou přeložky silnice v prostoru křižovatky před Autocampem Rozkoš. Hrobová jáma orientovaná delší osou ve směru východ - západ byla 520 cm dlouhá a 250 cm široká. Pochováno v ní bylo celkem 18 mrtvých - čtrnáct vojáků rakouských a čtyři vojáci pruské armády. Toto zjištění již samo o sobě koriguje některá dobová svědectví, podle nichž pruská armáda pohřbívala své mrtvé odděleně. Nově provedený rozbor nálezů z hrobu, realizovaný M. Holasem, ukazuje, jaký byl při pohřbívání volen postup.

V hrobě lze mezi pruskými a rakouskými vojáky vysledovat jistou rozdílnost. Ze čtrnácti pohřbených Rakušanů měli pouze tři téměř kompletní výstroj včetně pokrývek hlav, pouze bez polních lahví a toren. Ostatní postrádali veškeré řemeny, vždy však měli oblečen plášť, sako nebo alespoň spodní prádlo. U dvou Rakušanů byly nalezeny i zbytky peněženek, respektive míst, kde měli uloženy drobné stříbrné, a sčástečně mince. Přitom je zvláštní, že jeden mrtvý byl zbraven veškeré výstroje, současně mu však byly v kapse ponechány stříbrňáky. Mrtvému č. 5 byl dokonce ponechán zlatý snubní prsten, i když jeho tělo bylo snad téměř celé slevčeno. Pohřbívání zřejmě probíhalo pod dohledem pruské hlídky a možná se do něj sami Prusové rovněž zapojili, neboť prušští padlí byli zbraveni veškeré zpětně použitelné výstroje i bot.

Mrtví byli do jámy ukládáni postupně vedle sebe. Ti s pokrývkou hlavy museli být do ní vtaženi z nejbližšího okolí, jelikož při transportu ji neztratili. Podle polohy oděvu lze rozeznat, jakým způsobem byli do jámy taženi - buď přímo za paže, popřípadě podpaží, nebo za nohy, které si hrobník pro lepší manipulaci umístil pod své paže. Mrtví byli střídavě kladeni do severní i jižní části jámy v poloze na zádech a na břiše, vždy dolními končetinami směřujícími do jejího středu, tedy k trupu pohřbeného naproti. Jako první byl pohřben rakouský voják č. 14 na západní straně hrobové jámy. Jáma pak byla zaplňována postupně směrem k východu, avšak její nevyhovující rozměry hrobníky donutili v severovýchodní části navršit těla i do několika vrstev. Dva prušští vojáci byli do hrobu vtaženi přibližně v polovině procesu pohřbívání a další dva příslušníci pruské pěchoty až v jeho úplném závěru. Jako poslední byl do hrobu uložen pruský voják č. 2.

V červnu roku 2004 byl archeologicky zdokumentován další hromadný hrob, narušený bagrem při svahování terénu u křižovatky přeložky silnice I/33 u Autocampu v České Skalici. V tomto místě se jednalo již o druhý hromadný hrob, a proto byl označen číslem 2/2004. Nacházel se přibližně sedmdesát metrů západně od hrobu

prozkoumaného v roce 2003. Jeho dvě třetiny byly bohužel odbagrovány. Ve zbývajících částech hrobové jámy bylo možno prozkoumat ostatky devíti jedinců. Podle zbytků výstroje se jednalo o pruské vojáky č. 6. a 7. setniny královského granátnického pluku č. 7, kteří padli v bitvě u České Skalice 28. 6. 1866. Hrob byl zaspán vápnem, přesto se v něm zachovalo poměrně velké množství organických součástí uniforem. Zcela unikátní je nálezy sady pěti pruských papírových patron včetně střelného prachu, které byly nalezeny in situ. U některých padlých bylo možné rozpoznat i příčinu smrti - střepinu dělostřeleckého granátu (mrtvý č. 5), či kruhový prstířel v pánvi (mrtvý č. 8). Mezi pochovanými ležela v úrovni pánevních kostí podkřívka z vojenské boty. Hrob byl tedy širší a padlí zde stejně jako v případě předešlého - patrně původně leželi ve dvou řadách naproti sobě.

Zcela jiný typ pohřbu představuje hrob č. 3/2005, jenž byl nalezen během skrývky ornice při okraji silnice vedoucí do České Skalice. Archeologicky byl zdokumentován 2. a 3. května 2005. Jednalo se o hrob jediného vojáka. Padlý ležel na zádech v hloubce asi 30 cm, souběžně se silnicí. Chyběla mu lebka, ramena i celé ruce. Není však jasné, zda mu utrhli dělostřelecký granát, nebo k poškození kosterních pozůstatků došlo během stavebních prací. Vyjma dvou knoflíků a jedné podkřívky z boty nebyly bohužel nalezeny žádné další předměty. Zřetelná nebyla ani hrobová jáma a jednalo se tedy nejspíš o mrtvého pohřbeného do příkopu vedle silnice.

Závěrem lze říci, že archeologický průzkum hrobů z českoskalického bojiště nám přinesl cenné informace o výstroji, osobních předmětech či příčinách úmrtí některých z zemřelých. Poměrně přesně vypovídá také o tom, jakým způsobem byli padlí pohřbíváni a jak se s mrtvými na bojištích zacházelo. Tato zjištění nás nutí poněkud korigovat představy, které jsme dříve o průběhu pohřbívání získali z dobových svědectví a písemných pramenů.

Jan Tůma

Hrob č. 1/2003 v České Skalici

Výstavy k 150. výročí prusko-rakouské války

Regionální muzeum v Náchodě uspořádalo u příležitosti 150. výročí prusko-rakouské války dvě výstavy, které připomněly některé aspekty této významné historické události.

Expozice výstavy „Bitva u Náchoda 1866“

V prostorách stálé expozice Regionálního muzea v Náchodě na Masarykově náměstí čp. 18 si mohli návštěvníci od 27. června do 30. listopadu 2016 prohlédnout výstavu nazvanou **Bitva u Náchoda 27. 6. 1866**. Jak již její název

napovídá, výstava přiblížila jedno z prvních velkých střetnutí prusko-rakouské války i obě zúčastněné armády. Prezentována byla především výstroj a výzbroj obou armád použitá přímo v bitvě u Náchoda. Mezi vystavenými předměty zaujala především pruská tornistra, u které se podařilo dohledat i jejího vlastníka – pruského mušketýra Ferdinanda Ebersteina z obce Mellenthin v kraji Soldin, příslušníka 4. compagnie 1. dolnoslezského pěšího pluku č. 46, jenž byl pohřešován po bitvě u Náchoda dne 27. 6. 1866. Z dalších vystavených artefaktů můžeme zmínit sklenici, ze které ve vinárně U Slovana údajně pil pruský korunní princ Fridrich Vilém.

Ve výstavní síni Regionálního muzea v Náchodě pak bylo možno od 17. června do 30. října 2016 zhlédnout výstavu nazvanou **POST BELLUM 1866 – válečné hroby, archeologie bitevního pole, dozvuky války**... Výstava zahájena přednáškou Matouše Holase, pojednávající o archeologii bitevního pole, dokumentovala to, co následovalo bezprostředně po bitvách u Náchoda a České Skalice a obecně po ukončení války. Prezentována byla především problematika zacházení s raněnými, pohřbívání

mrtvých, péče o válečné hroby a činnost spolků vojenských vysloužilců. Významnou součástí výstavy byly archeologické nálezy získané na bojištích, zvláště pak z výzkumů hromadných hrobů vojáků pohřbených po bitvě u České Skalice. Nálezová situace hromadného hrobu č.1/2003 byla také na výstavě částečně zrekonstruována. Připomenuta byla ale i dobová reakce na prohranou válku – především přezbrojení armád na zadovky, výstavba železnic či ohlasy války v literatuře a hudbě. Velkému zájmu návštěvníků se těšila zvláště rozsáhlá kolekce dobových suvenýrů vyráběných z nalezených součástí výzbroje a munice.

Expozice výstavy Post Bellum 1866

„Krásné časy“ monarchie

Na konec roku 2016 připravilo Regionální muzeum v Náchodě ve výstavní síni (roh Zámecké a Tyršovy ulice) výstavu k výročí úmrtí císaře Františka Josefa I. s názvem „Krásné časy“ monarchie. Zájemci si tak mohou např. prohlédnout upomínkové předměty s vyobrazením tohoto panovníka a jeho choti císařovny Alžběty, „andělsky krásné“ Sisi. Hlavní důraz je kladen na každodenní život v monarchii a společenské změny, které během bezmála 70 let trvající vlády „staříčkého mocnáře“, jak byl posléze Fr. Josef I. nazýván, nastaly. Významnou měrou jsou rovněž zastoupeny oděvy a předměty ze sbírek textilu, ve snaze představit a charakterizovat vývoj módních trendů za dlouhé období panování tohoto předposledního rakouského císaře. Stejně tak je nastíněn technický pokrok v mnoha odvětvích lidské činnosti, který se během druhé poloviny 19. a v prvních desetiletích 20. století udál. Výstava potrvá do 30. dubna 2017 a je možné ji navštívit každý den mimo pondělí v době od 9 do 12 a od 13 do 17 hodin.

Současně zveme návštěvníky do Rodného domku Aloise Jiráska v Hronově, kde mohou zhlédnout výstavu **Vánoční čas za dob Františka Josefa I.**, věnovanou, jak je z názvu patrné, vánočním zvykům a tradicím v dobách vlády „Jeho veličenstva“. Dozvíte se, jak naši předci trávili a slavili advent a vánoční svátky na Hronovsku. Tato výstava potrvá do 15. ledna 2017, otevřeno je denně mimo pondělí rovněž od 9 do 12 a od 13 do 17 hodin.

Pozvánky na výstavy na přelomu roku 2016 - jaro 2017

„Krásné časy“ monarchie
25. 11. 2016 - 30. 4. 2017

REGIONÁLNÍ MUZEUM V NÁCHODĚ
VÝSTAVNÍ SÍŇ - TYRŠOVA ULICE ČP. 247

OTVŘENO DENNĚ KROMĚ PONDĚLÍ 9 - 12, 13 - 17 HOODIN.
VĚRNISÁŽ VÝSTAVY VE ČTYREK 24. LISTOPADU 2016 OD 16 HOODIN
VE DNECH 24. - 25. 12., 31. 12. 2016 A 1. 1. 2017 ZAVŘENO.
NA DVOU SVĚTĚK VÁNOČNÍ 26. 12. 2016 BUDE OTVŘENO
WWW.MUZEUMNACHOD.CZ

Regionální muzeum v Náchodě Vás zve na výstavu vánočních zvyků a tradic do Rodného domku Aloise Jiráska v Hronově

Vánoční čas za dob Františka Josefa I.
2. 12. 2016 - 15. 1. 2017

Otevřeno denně kromě pondělí
9 - 12, 13 - 17,30 hod.
ve dnech 24. - 25. 12., 31. 12. 2016 a 1. 1. 2017 zavřeno,
na dvanáct svátek vánočních 26. - 3. 2016 bude otevřeno

Velikonoce v Muzeu
8. 4. 2017 od 9.00 hod.

Regionální muzeum v Náchodě si Vás dovoluje pozvat na tradiční slavnost Velikonoce v muzeu. Vyzkoušet si zde můžete různé techniky zdobení vajec, přičemž pondělky a jiné aktivity.

KDE: Rodný dům expozice regionálního muzea, Masarykově náměstí čp. 18, Náchod
KDY: Sobota v 9.00 hod. Dříve bude probíhat pro děti od 12.00 hod.
PRŮJEDAVKY: Přivazte si u svého vyřezávaného vejce
VSTUPNÉ: 25 Kč

REGIONÁLNÍ MUZEUM V NÁCHODĚ

Regionální muzeum v Náchodě zve Vás a Vaše děti na tvořivou dílnu, kde si budete sami vyrobit

Lampiony

kteří můžete použít jak na čarodějnický rej, tak na lampionový průvod.

KDE: v přednáškově síni muzea v I. patře staré radnice (čp. 1) na Masarykově náměstí v Náchodě
KDY: 29. 4. 2017 od 9.00 do 12.00 hod.
VSTUPNÉ: 40 Kč
počet účastníků omezen na 25 osob.

Pokud se chcete zúčastnit, přihlaste se do 21. 4. 2017
na e-mail: stefankova@zsmuzeumnachod.cz
tel. 491 423 248
mobil 777 029 880

Stálá expozice Regionálního muzea v Náchodě

Masarykovo náměstí čp. 18, 547 01 Náchod

Otevírací doba: z důvodu rekonstrukce dočasně zavřeno

Kontakt:

e-mail: expozice@muzeumnachod.cz

Výstava: Vzhledem k probíhající rekonstrukci bude výstavní program upřesněn později. Sledujte prosím informace na našich internetových stránkách www.muzeumnachod.cz

Výstavní síň Náchod

Tyršova ulice čp. 247, 547 01 Náchod

Otevírací doba v době výstav: úterý – neděle: 9.00 – 12.00, 13.00 – 17.00

Kontakt pro objednání:

tel.: 491 423 248, e-mail: vystavnisin@muzeumnachod.cz

Výstava: „Krásné časy“ monarchie: 25. 11. 2016 – 30. 4. 2017

Pevnost Dobrošov

Dobrošov u Náchoda, 549 21 Česká Čermná

Otevírací doba: listopad – březen: pouze pro předem objednané skupiny v minimálním počtu 5 osob. Vzhledem k předpokládané rekonstrukci bude otevírací doba v dalších měsících upřesněna později. Sledujte prosím informace na našich internetových stránkách www.pevnost-dobrosov.kvalitne.cz

Kontakt pro objednání:

tel.: 491 426 047, mob.: 724 120 498, e-mail: pevnost.dobrosov@seznam.cz

Expozice: Národní kulturní památka Pevnost Dobrošov vzniklá jako součást předválečného pohraničního opevnění Československa v letech 1937 a 1938

Rodný domek Aloise Jiráska

Jiráskova ulice čp. 90, 549 31 Hronov

Otevírací doba: listopad – duben pouze pro objednané skupiny
otevírací doba v době výstavy: úterý – neděle: 9.00 – 12.00, 13.00 – 16.30

květen: sobota, neděle: 9.00 – 12.00, 13.00 – 16.30

červen – srpen: úterý – neděle: 9.00 – 12.00, 13.00 – 16.30

září – říjen: sobota, neděle: 9.00 – 12.00, 13.00 – 16.30

Kontakt pro objednání:

tel.: 491 483 538 (rodný domek),

tel.: 491 423 248 (centrální pracoviště), e-mail: hronov@muzeumnachod.cz

Expozice: Rodný domek Aloise Jiráska

Výstava: Vánoční čas za dob Františka Josefa I.: 2. 12. 2016 – 15. 1. 2017

Jiráskovo muzeum v Hronově

Jiráskovo divadlo, nám. Čs. armády čp. 500, 549 31 Hronov

Otevírací doba: listopad – duben pouze pro objednané skupiny

květen: sobota, neděle: 9.00 – 12.00, 13.00 – 16.30

červen – srpen: úterý – neděle: 9.00 – 12.00, 13.00 – 16.30

září – říjen: sobota, neděle: 9.00 – 12.00, 13.00 – 16.30

Kontakt pro objednání:

tel.: 491 423 248, e-mail: hronov@muzeumnachod.cz

Expozice: Jiráskovo muzeum je expozicí věnovanou životu a dílu Aloise Jiráska a dalších hronovských rodáků

Muzeum města Police nad Metují

Komenského náměstí, Klášter čp. 1, 549 54 Police nad Metují

Otevírací doba: říjen – duben pouze pro objednané skupiny

květen: pátek, sobota, neděle: 9.00 – 12.00, 13.00 – 16.30

červen – září: úterý – neděle: 9.00 – 12.00, 13.00 – 16.30

Kontakt pro objednání:

tel.: 491 423 248, e-mail: police@muzeumnachod.cz

Expozice: Muzeum města Police nad Metují prezentuje v prostorách historického benediktinského kláštera sbírky bývalého městského muzea i původní byt opata včetně soukromé kaple

Stará škola „Dřevěnka“ Police nad Metují

Hvězdecká ulice čp. 15, 549 54 Police nad Metují

Otevírací doba: pouze v době příležitostných výstav a akcí; otevírací doba v době výstavy:

úterý – neděle: 9.00 – 12.00, 13.00 – 16.30

Kontakt pro objednání:

tel.: 491 423 248, e-mail: police@muzeumnachod.cz

Expozice: Stará škola „Dřevěnka“ prezentuje historii školy a životní styl rodiny učitele na počátku 20. století

Výstava: Za betlémskou hvězdou. Výstava betlémů z Náchodska, Hronovska a Policka: 15. 12. 2016 – 8. 1. 2017

